

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ІВАЩЕНКО Алла Іванівна

УДК 330.32-043.86:334.012.61-022.51-022.55](043.3)

**ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗВИТКУ
МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ**

**Спеціальності: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит
08.00.03 – економіка та управління національним господарством**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук**

Чернігів – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті «Чернігівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Поліщук Євгенія Анатоліївна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри корпоративних фінансів і
контролінгу.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Бондарук Таїсія Григорівна,
Національна академія статистики, обліку та
аудиту Державної служби статистики України,
завідувачка кафедри фінансів, банківської справи
та страхування;

доктор економічних наук, професор
Демчишак Назар Богданович,
Львівський національний університет імені Івана
Франка Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і
кредиту;

доктор економічних наук, професор
Коваленко Юлія Михайлівна,
Університет державної фіскальної служби України
Міністерства фінансів України,
професор кафедри фінансових ринків.

Захист відбудеться «20» лютого 2021 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 у Національному університеті «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 335.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, Шевченка, 95.

Автореферат розісланий «15» січня 2021 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Діяльність малого та середнього бізнесу (надалі-МСБ) є ключовим драйвером економічного поступу країни та визначає її конкурентоздатність у глобальному економічному просторі. Розвиток МСБ відіграє важливу роль у досягненні цілей сталого розвитку, індустріалізації, інноватизації народного господарства, розбудові соціально-орієнтованої держави, здатної забезпечити високий рівень зайнятості населення та гідне інклюзивне працевлаштування тощо. Проте, активізація розвитку МСБ можлива лише за умови доступності широкого переліку фінансових та інвестиційних джерел забезпечення відтворювальних процесів у даному секторі економіки. Сучасний етап розвитку МСБ в Україні характеризується низкою проблем, пов'язаних із пошуком достатніх обсягів фінансових та інвестиційних ресурсів для забезпечення його безперебійної та ефективної фінансово-господарської діяльності. Це уповільнює темпи та масштаби поширення інновацій, створює нерівні конкурентні можливості у порівнянні з великим бізнесом, підвищує ризиковість фінансово-господарської діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва, що веде до звуження їх економічної активності. Державні інструменти підтримки в Україні зосереджені на механізмах, які тільки збільшують боргові зобов'язання МСБ (пряме кредитування, надання гарантій), мають фрагментарний характер, тому є доцільною переорієнтація на новітні форми фінансування. Банківські кредити є найпоширенішим джерелом фінансування діяльності МСБ, проте, як показує практика, вони не підходять для інноваційних швидкозростаючих компаній, які мають високоризиковий профіль. Важливості набувають і негрошові форми підтримки МСБ, які мають непрямий вплив на ефективність МСБ (вихід на нові ринки, спрощений пошук замовників, ефективніші канали збуту, оптимізація бізнес-процесів).

Окреслені проблеми загострюються на фоні нарощення масштабів прояву економічної кризи, спричиненої розгортанням у світовому просторі пандемії COVID-19, яка призвела до зростання рівня безробіття в Україні, підвищення темпів інфляції, зниження купівельної спроможності населення, скорочення доходів від підприємницької діяльності та податкових надходжень до бюджетів різних рівнів. Все це актуалізувало необхідність наукового пошуку нових підходів до забезпечення ефективної фінансової та інвестиційної діяльності суб'єктів МСБ та формування необхідного теоретико-методологічного підґрунтя розбудови відповідного механізму.

Питанням розвитку МСБ присвятили свої наукові праці такі вітчизняні науковці, як К. Богун, Т. Бондарук, А. Бутенко, С. Васильчак, Т. Гоголь, В. Жихарева, М. Журавльова, М. Забаштанський, О. Касьян, О. Квасниця, П. Колісніченко, А. Корнилюк, А. Кузьменко, В. Парсяк, Є. Поліщук, С. Реверчук, Ю. Сибірянська, О. Тимченко, А. Фастовець, а також закордонні учені, а саме Г. Вехінгер, Дж. Гібай, Х. Голландерс, К. Джанел, Т. Дідье, Р. Левін, А. Леман, Ф. Мак-Кеа, А. Мурсієго, М. Наварро, І. Наср, Р. Ортега Аргіле, С. Франко, Ф. Хеджі, С. Шмуклер.

Проблеми формування фінансово-інвестиційного механізму підприємств досліджували вітчизняні вчені: Л. Боцьора, О. Василик, В. Виговська, Н. Демчишак, М. Диба, М. Дубина, А. Жаворонок, В. Ільчук, Ю. Коваленко, С. Кульпінський, В. Опарін, А. Поддєрьогін, Л. Селіверстова, В. Москаленко, Т. Майорова, В. Маргасова, О. Терещенко, В. Федосов, А. Шеремет та інші, а також закордонні науковці – А. Венцель, В. Вольф, М. Грем, М. Бацигалупо, Л. Дель Карпіо, Х. Карретеро, Ю. Пуні, Р. Ріше, І. Хьорт.

Незважаючи на вагомість доробку учених, потребують вирішення наукові питання щодо теоретико-методологічного обґрунтування та розроблення концепції фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ з огляду на виклики сьогодення. Нині залишаються малодослідженими питання забезпечення ефективності державних фінансових та інвестиційних форм підтримки МСБ. Подальшої аргументації потребують підходи до фінансування діяльності МСБ національними інноваційними агенціями. Важливим є висвітлення можливостей застосування інструментарію Investor relations та співпраці зі стейкхолдерами в діяльності МСБ, адаптації FinTech інструментів для фінансування МСБ, негрошових форм підтримки МСБ тощо. Водночас формування сучасних концептуальних підходів до стратегічного розвитку МСБ зумовлює подальший інтерес до дослідження теоретичних, методологічних та науково-практичних аспектів фінансово-інвестиційного механізму, зокрема в умовах реалізації євроінтеграційних прагнень українського суспільства та пандемії.

Це зумовило вибір теми дисертації, визначення її мети, завдань, структури та змісту дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Дисертаційну роботу виконано згідно з планами науково-дослідних робіт:

- кафедри фінансів, банківської справи та страхування Чернігівського національного технологічного університету за темою: «Стратегічні пріоритети та механізми фінансового забезпечення інноваційного розвитку базових галузей національного господарства» (державний реєстраційний номер 0118U004407), де авторкою виокремлено та проаналізовано сучасні перешкоди в розвитку малого та середнього бізнесу;

- кафедри корпоративних фінансів і контролінгу ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темою: «Інновації у корпоративних фінансах» (державний реєстраційний номер 0116U001554), в межах якої дисертанткою проведено дослідження наукових концепцій застосування негрошових форм підтримки МСБ;

Основні положення та висновки дисертації знайшли відображення у проміжних та заключних звітах з НДР молодих вчених ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за темами: «Нова парадигма фінансово-кредитного забезпечення інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу» (державний реєстраційний номер 0116U007401), де авторкою здійснено узагальнення особливостей розвитку малого та середнього бізнесу в Україні; «Моделі стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу в контексті SMART спеціалізації регіонів» (державний

реєстраційний номер 0119U001304), де дисертанткою обґрунтовано необхідність адаптації загальноприйнятої методики визначення пріоритетів смарт спеціалізації з урахуванням розвитку МСБ.

Мета й завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних та науково-методичних засад формування фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ та розроблення практичних рекомендацій щодо його удосконалення для підвищення результативності функціонування малих і середніх форм господарювання в Україні.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання:

- узагальнити теоретичні підходи до трактування сутнісно-функціональних характеристик фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ;

- здійснити теоретичне обґрунтування структури фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ;

- визначити роль фінансово-інвестиційного механізму в розвитку МСБ та проаналізувати нормативно-правове забезпечення його реалізації;

- виявити специфічні властивості альтернативних інструментів підтримки розвитку МСБ у грошовій та негрошовій формах;

- з'ясувати можливості використання методології смарт-спеціалізації регіону для виявлення потенціалу його економічного росту у розрізі видів економічної діяльності суб'єктів МСБ;

- розкрити науково-методичні положення щодо використання інструментів Invest Relations у зміцненні співпраці МСБ зі стейкхолдерами;

- охарактеризувати практику державної підтримки розвитку МСБ в Україні та ЄС, у тому числі у розрізі використання фінансово-інвестиційних інструментів;

- висвітлити напрями та результативність співпраці МСБ та стейкхолдерів, а також виявити вплив МСБ на інноваційну екосистему;

- здійснити загальну оцінку фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ в Україні та Європі за видами діяльності;

- розкрити взаємозалежність фінансово-інвестиційного потенціалу та доданої вартості МСБ;

- провести оцінювання форм фінансування на основі FinTech та обґрунтувати напрями підвищення ефективності їх застосування суб'єктами МСБ;

- обґрунтувати напрями державної фінансової підтримки МСБ у пандемічний період з огляду на кращі європейські практики;

- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення фінансово-інвестиційного механізму;

- запропонувати сукупність науково-практичних рекомендацій, націлених на нарощення фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ в Україні.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають у процесі розвитку МСБ.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні основи формування та функціонування фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ в Україні.

Методи дослідження. У роботі було застосовано широкий перелік методів наукового пізнання, які ґрунтуються на сучасних теоретико-методологічних підходах, що дозволило забезпечити концептуальну єдність дослідження, зокрема: *аналіз, синтез* – для уточнення сутності поняття «фінансово-інвестиційний механізм» (підп. 1.1, 1.2); *системний аналіз* – у процесі обґрунтування компонент фінансово-інвестиційного механізму у розвитку МСБ (підп. 1.3.), для диверсифікації традиційних та альтернативних заходів державної підтримки (підп. 2.1); *кейсовий метод* – для оцінки взаємодії МСБ та інших стейкхолдерів у контексті розбудови інноваційної екосистеми (підп. 3.4); *статичний та динамічний аналіз* – для оцінки ролі смарт-спеціалізації у стимулюванні розвитку МСБ (підп. 2.2); *логіко-аналітичний метод* – для застосування Invest Relations як негрошових форм підтримки функціонування МСБ (підп. 2.3); *контент-аналіз* – для характеристики нормативно-правового забезпечення функціонування МСБ (підп. 1.4); *коефіцієнтний аналіз* – для розрахунку економічного та інноваційного потенціалу МСБ на регіональному рівні (підп. 3.3); *аналітичне групування та комплексна оцінка* – для характеристики форм державної підтримки розвитку МСБ в Україні та ЄС (підп. 3.1), для порівняння діяльності національних інноваційних агенцій (підп. 3.2); *формалізація* – у процесі обґрунтування доцільності застосування FinTech у фінансуванні розвитку МСБ (підп. 2.4); *логічне узагальнення* – для формування концептуальних підходів до нарощування фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ (підп. 5.4.); *метод комплексних статистичних коефіцієнтів* – для оцінювання галузевої специфіки фінансово-інвестиційного потенціалу сектору МСБ в Україні та країнах ЄС (підп. 4.1, 4.2), *кореляційно-регресійний аналіз* – для виявлення кореляційних зв'язків між обсягом кредитування та доданою вартістю МСБ, а також фінансово-інвестиційного потенціалу загалом (підп. 4.3, 5.4); *статистичний аналіз* – для характеристики FinTech як сучасної форми фінансування МСБ (підп. 4.4); *індукція та дедукція* – у процесі визначення напрямів підвищення ефективності застосування FinTech підприємствами МСБ (підп. 5.1).

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові документи з питань розвитку МСБ, його фінансово-інвестиційного забезпечення, статистичні та аналітичні дані Державної служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Офісу розвитку малого та середнього підприємництва, міжнародних організацій (Міжнародний валютний фонд, Організація економічного співробітництва та розвитку, Статистичне управління ЄС), а також матеріали інформаційно-аналітичних видань, результати досліджень вітчизняних та закордонних учених, напрацювання авторки.

Наукова новизна одержаних результатів. Найбільш вагомими науковими результатами, що визначають наукову новизну дослідження, полягають у наступному:

вперше:

- обґрунтовано концепцію фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ на основі системного підходу з виокремленням таких складових: *важелі та інструменти*, де поряд із грошовими використовуються негрошові; *рівні* (державний/регіональний – бюджетне фінансування; ринковий – кредитно-інвестиційне фінансування та внутрішній – самофінансування); *інституційно-інфраструктурне забезпечення* (нормативно-правове, адміністративно-організаційне, інформаційно-комунікаційне та ресурсно-майнове); *фактори впливу* (мікро- та макросередовища). Це сприятиме комплексному обґрунтуванню формування політики підтримки МСБ та зростанню обсягів фінансово-інвестиційних ресурсів за рахунок традиційних і альтернативних джерел фінансування; (08.00.03; 08.00.08)

- аргументовано доцільність та запропоновано підходи до застосування інструментарію Invest relations (створення ділових асоціацій, співпраця з ключовими стейкхолдерами тощо) як негрошової форми підтримки розвитку МСБ. Це сприятиме зростанню поінформованості та рівня довіри інвесторів, залученню фінансових ресурсів, що підвищить конкурентоспроможність МСБ як на національному, так і регіональному рівнях; (08.00.03)

- розроблено модель реалізації первинного розміщення цифрових монет (Initial Coin Offering, ICO) для МСБ, яку представлено через логічну послідовність дій, спрямованих на залучення альтернативних джерел фінансування їхньої діяльності, зокрема: 1) вибір типів ICO фінансування (гібридне та чисте); 2) підбір релевантних видів токенів (security та utility токени; токени, забезпечені активами; криптовалюти) з урахуванням сильних та слабких сторін здійснення ICO для МСБ; 3) оцінювання потенційних ризиків для бізнесу (поверхневість дью ділідженс, висока волатильність, мінімальний контроль). Пропонована модель оптимізує можливості підприємств МСБ використовувати альтернативні інструменти фінансування на основі технології блокчейн, що дозволить залучити широке коло криптоінвесторів; (08.00.08)

- запропоновано теоретико-прикладні положення для проведення оцінювання рівня впливу фінансово-інвестиційного потенціалу на розвиток МСБ через врахування даних неекономічного впливу (тіньових фінансових потоків, інформаційної асиметрії, нерозвиненої інфраструктури тощо) та з використанням апарату регресійно-кореляційного аналізу. Це може слугувати базою для кількісного вимірювання рівня залежності між показниками фінансово-інвестиційного потенціалу і доданою вартістю малого бізнесу в Україні та для розроблення інтегрального показника «тіньового» сектору з використанням фінансового методу та методу «витрати населення – роздрібний товарооборот»; (08.00.08)

удосконалено:

- теоретичні контури інституційно-інфраструктурної складової фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ за допомогою виокремлення та пояснення характеристик її елементів та необхідних умов ефективного функціонування, зокрема: інституційного забезпечення, форм та методів регуляторного впливу, інфраструктурної спроможності, ринкової

кон'юнктури, доступу до фінансування, навичок та інноваційних активів. Запропоноване дозволяє забезпечити цифровізацію бізнесу, застосування моделей фінансування FinTech, розвиток підприємницької культури та підприємницьких навичок, а також knowledge-based capital, що дозволить інтегрувати вітчизняний сектор МСБ до глобальних ланцюгів вартості (global value chain) та підвищити рівень його інвестиційної привабливості; (08.00.08)

- методичний підхід до виділення пріоритетних видів діяльності на засадах смарт-спеціалізації розвитку МСБ у розрізі регіонів, який, на відміну від усталеної практики, ґрунтується на використанні коефіцієнтного аналізу Об'єднаного дослідницького центру ЄС (Joint Research Center, JRC) та якісних методів дослідження (інтерактивне опитування). Запропонований підхід дозволить елімінувати викривлення даних щодо відбору пріоритетних галузей на основі використання якісних методів та врахувати показники діяльності фізичних осіб-підприємців (ФОП), які також є залученими до формування регіонального потенціалу економічного поступу; (08.00.03)

- науково-методичний інструментарій з оцінювання фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ за видами економічної діяльності (ВЕД), який, на відміну від існуючих, передбачає ідентифікацію джерел формування інвестиційних ресурсів МСБ з виявленням мультиплікативного ефекту на основі обчислення визначеної сукупності індикаторів. Такий підхід дозволяє конкретизувати та обґрунтувати доцільність впровадження першочергових заходів щодо активізації інвестиційної діяльності суб'єктів МСБ в короткостроковій перспективі; (08.00.08)

- аргументацію щодо вибору заходів фінансово-інвестиційного впливу на розвиток МСБ на рівні держави або за її підтримки за рахунок визначення потреби у фінансуванні за критерієм строковості та встановленні відповідності інструментів фінансування запитам конкретного типу бізнесу (мікро / малий / середній) з поділом на традиційні та альтернативні джерела фінансових ресурсів. Це стало основою для розробки рекомендацій щодо легалізації доступу МСБ до альтернативних інструментів фінансування, зокрема криптофандрайзингових – ICO, IEO, STO; (08.00.03)

набули подальшого розвитку:

- термінологічно-поняттєвий апарат економічної теорії та теорії фінансів у частині уточнення змісту поняття «фінансово-інвестиційний механізм розвитку МСБ» як сукупності інструментів та важелів впливу фінансового та інвестиційного характеру, а також негрошових інструментів як форм підтримки, на основі яких реалізується державна політика стимулювання розвитку МСБ із застосуванням методів планування, акумуляції, розподілу та використання грошових фондів на національному, регіональному та місцевому рівнях. На відміну від поширених дефініцій, такий підхід дав можливість враховувати пріоритети розвитку МСБ при формуванні та розподілі грошових фондів на різних рівнях у напрямку економічного зростання; (08.00.03; 08.00.08)

- концепт функціонування інформаційно-комунікаційного порталу підтримки МСБ, який, на відміну від наявних підходів, ґрунтується на синергії взаємодії фінансових та державних установ щодо надання необхідної для

бізнесу інформації та усунення інформаційної асиметрії між секторами економіки в розрізі даних про інструменти державного регулювання, джерела фінансування та їх доступності, потенційних інвесторів, можливих контрагентів та стейкхолдерів. Розроблений концепт дозволить мінімізувати рівень ділового ризику суб'єктів МСБ, покращить їх доступ до фінансування та підвищить рівень поінформованості про потенційні можливості залучення капіталу та особливості їх оподаткування, обліку тощо; (08.00.03)

- науково-прикладні рекомендації щодо підвищення інноваційної спрямованості діяльності МСБ, які ґрунтуються на досвіді країн ЄС щодо формування механізму співпраці суб'єктів МСБ із закладами вищої освіти (ЗВО), R&D інституціями та окреслюють напрями такої співпраці та інструменти впливу ЗВО на інноваційний розвиток МСБ. Реалізація сформульованих рекомендацій сприятиме нарощенню інноваційної спроможності МСБ, а ЗВО та R&D інституціям – залученню фінансових ресурсів для реалізації науково-дослідних робіт; (08.00.03)

- обґрунтування варіативності заходів державної підтримки розвитку МСБ на випадок пандемічної кризи для суб'єктів, які відповідають таким критеріям: високий рівень фінансової стійкості та рентабельності капіталу в допандемічний період; відсутність необхідності державної підтримки в докризові часи та втрата обороту не менше ніж на 30 % під час періоду пандемії; у частині застосування таких інструментів: 1) гарантування позики на засадах принципу платності для суб'єктів МСБ; 2) взаємна відповідальність компаній разом з державою за виконання зобов'язань за кредитами, під які надаються гарантії; 3) надання дотацій та субсидій тим суб'єктам, які зазнали втрат обороту через відповідні обмеження. Зазначені рекомендації дозволять сектору МСБ отримати дієві механізми підтримки під час пандемічної кризи та уникнути загрози закриття та втрати питомої ваги ринку, а також зберегти робочі місця; (08.00.03)

- пропозиції щодо модернізації фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ у частині вдосконалення нормативно-правового забезпечення операцій з криптоактивами та блокчейн – ІСО, зокрема через впровадження: 1) процедур з оподаткування, ліцензування та граничних обмежень щодо розрахунків криптоактивами з дотриманням норм законів щодо боротьби з відмиванням грошей, фінансуванням тероризму; 2) регуляторних правил і обмежень банківської діяльності, торгівлі цінними паперами, спільного інвестування; 3) визначення криптоактивів як спекулятивних інвестицій з надвисоким рівнем ризику. Це дозволить МСБ залучати додаткові фінансові ресурси криптоіндустрії на легальній основі, що підвищить рівень їх фінансово-інвестиційної спроможності, а державі отримати додаткові фінансові надходження (08.00.08).

Практичне значення одержаних результатів висновки та рекомендації, які містяться в дисертації, формують наукове підґрунтя практичного вирішення проблеми формування фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ в Україні.

Результати дисертаційної роботи знайшли своє практичне застосування в діяльності окремих органів державної влади, установ та організацій, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема:

– Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства – при розробці нормативних документів щодо альтернативних джерел фінансування, зокрема транзакцій з крипто-активами та FinTech моделей фінансування (довідка № 3611-07/75293-07 від 20.03.2020);

– Державної інноваційної фінансово-кредитної установи – при формуванні векторів розвитку МСБ за рахунок підвищення рівня його інноватизації (довідка № 81/05-06 від 26.08.2020);

– Чернівецької обласної державної адміністрації – при формуванні регіональних стратегій розвитку на засадах смарт-спеціалізації щодо розрахунку економічного потенціалу регіону на основі вибору пріоритетних галузей розвитку (довідка № 01.60/65-2236 від 19.11.2019);

– Донецької обласної державної адміністрації – при розробці заходів стимулювання та підтримки розвитку МСБ в області (довідка № 6/1464/40-20/09 від 09.12.2020);

– Консалтингової компанії «Голден Траст» – при розробці пропозицій щодо налагодження співпраці з бізнесом та державними установами (довідка № L01/0519 від 05.06.2019);

– Поліського фонду регіональних та міжнародних досліджень – при проведенні оцінки фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ (довідка № 13/08-011 від 17.07.2019);

– ГО «Центр прикладних економічних досліджень «Смарт» – у процесі дослідження особливостей формування фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ на основі системного підходу (довідка б/н від 18.02.2020).

Науково-методичні розробки дисертанта використовуються в навчальному процесі Національного університету «Чернігівська політехніка» при викладанні дисциплін «Фінансовий менеджмент» та «Бюджетна система» (довідка № 305/08-292 від 02.09.2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним і завершеним науковим дослідженням. Наукові положення, висновки й рекомендації, що виносяться на захист, одержані авторкою особисто та є її науковим доробком. Обсяг особистого внеску в працях дисертантки, опублікованих у співавторстві, наведено у списку публікацій. Матеріали кандидатської дисертації при підготовці цієї роботи не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні, методологічні та науково-методичні положення і результати дисертаційної роботи були апробовані на таких міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів» (м. Запоріжжя, 2013 р.); «Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія та практика» (м. Донецьк, 2014 р.); «Формування сучасної особистості: вплив освітніх, філософсько-культурних та економічних процесів» (м. Кошице, Словаччина, 2016 р.);

«Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах» (м. Київ, 2016 р.); «Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку» (м. Київ, 2017 р.); «Сучасні економічні системи: стан та перспективи розвитку» (м. Хмельницький, 2017 р.); «Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 2018 р.); «Innovation management in marketing: modern trends and strategic imperatives» (м. Познань, Польща, 2018 р.); «Economics and Management» (м. Любляна, Словенія, 2018 р.); «Business, Information, Management» (м. Гранада, Іспанія, 2019 р.); «Сучасний рух науки» (м. Дніпро, 2019 р.); «Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку» (м. Київ, 2020 р.); «Адміністративно-територіальні vs економічно-просторові кордони регіонів» (м. Київ, 2020 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дисертаційної роботи опубліковано в 69 наукових працях (особисто авторці належить 48,48 друк. арк), з них: 1 одноосібна монографія; 9 розділів у 5 колективних монографіях; 27 статей у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до наукометричних баз даних, 1 стаття у науковому періодичному виданні іншої держави; 5 статей – у виданнях, що додатково відображають наукові результати; 30 праць апробаційного характеру.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 554 сторінки друкованого комп'ютерного тексту, основний текст дисертації становить 363 сторінки. Текст дисертації містить 70 таблиць (з них 5 займають 11 повних сторінок), 65 рисунків (з них 17 займають 18 повних сторінок), 19 додатків на 142 сторінках. Список використаних джерел налічує 430 найменувань, розміщених на 46 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету, об'єкт і предмет дослідження, визначено наукову новизну одержаних результатів та їхнє практичне значення, відображено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – *«Теоретичні засади фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього бізнесу»* – визначено економічну сутність фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ та його структуру; обґрунтовано значущість такого механізму для розвитку малого та середнього бізнесу; проаналізовано ефективність реалізації фінансово-інвестиційного механізму функціонування МСБ у нормативно-правовій площині України.

Вивчення широкого кола наукових публікацій, присвячених дослідженню фінансового та інвестиційного механізмів, виявило наявність різних підходів до визначення їхньої сутності, що пояснюється тим, що ці механізми можуть розглядатися на різних рівнях: мультинаціональному, державному, регіональному, мікрорівні, а також вони зумовлюються інституційно-інфраструктурними відмінностями економік різних країн. Встановлено, що фінансовий механізм розглядають як: «сукупність форм, методів та важелів»; «систему управління фінансовими ресурсами або відносинами»; «вплив

фінансових важелів на економічний розвиток»; «складову господарського механізму». Осмислення наукових поглядів на зміст поняття «інвестиційний механізм» дозволило встановити, що його розкривають через: систему взаємопов'язаних елементів, інтересів, координації; сукупність заходів; комплексний процес; складову господарського механізму, інвестиційного процесу. На основі виокремлення сутнісних ознак та специфіки даних механізмів висунуто гіпотезу про необхідність поєднання фінансових та інвестиційних інструментів у фінансово-інвестиційний механізм розвитку МСБ задля отримання синергетичного ефекту їх взаємодії, що сприятиме створенню сприятливих умов для ведення бізнесу, зокрема МСБ, з точки зору активізації фінансово-інвестиційних процесів.

Запропоновано тлумачити сутність фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ як сукупність інструментів та важелів впливу фінансового та інвестиційного характеру, а також негрошових інструментів як форм підтримки, на основі яких реалізується державна політика стимулювання розвитку МСБ із застосуванням методів планування, формування, розподілу та використання грошових фондів на національному, регіональному, місцевому рівнях з метою забезпечення подальшого розвитку МСБ. Такий підхід забезпечив можливість виокремити особливості фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ за рахунок: 1) розкриття векторів взаємодії фінансових та інвестиційних інструментів та важелів; 2) виокремлення негрошових інструментів як форми підтримки МСБ.

Визначено, що інституційно-інфраструктурна складова займає центральне місце у структурі фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ та складається з шести елементів, які впорядковано за такими групами: *перша*-визначає стан та лояльність бізнес-середовища, його екосистему та рамкові умови, за яких суб'єкти МСБ можуть розвиватися (інституційні та регуляторні засади; інфраструктурна спроможність; ринкова кон'юнктура); *друга*-окреслює можливості отримання стратегічних ресурсів для подальшого розвитку (доступ до: фінансування, висококваліфікованого персоналу та інноваційних активів).

Дослідження сутнісних характеристик фінансово-інвестиційного механізму розвитку суб'єктів МСБ дозволило виокремити характеристики, що обумовлюють формат його функціонування: інформаційна асиметрія; звужені можливості залучення висококваліфікованого персоналу; недостатній рівень фінансової грамотності власників підприємств МСБ; недосконале нормативно-правове забезпечення функціонування МСБ; обмежені фінансові можливості та фрагментарність державної підтримки МСБ; високі трансакційні витрати; нерозвиненість ринків капіталу та ускладнений доступ до фінансування тощо. Окреслені теоретичні положення були використані для побудови семантичної концепції розуміння структури фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ (рис. 1.).

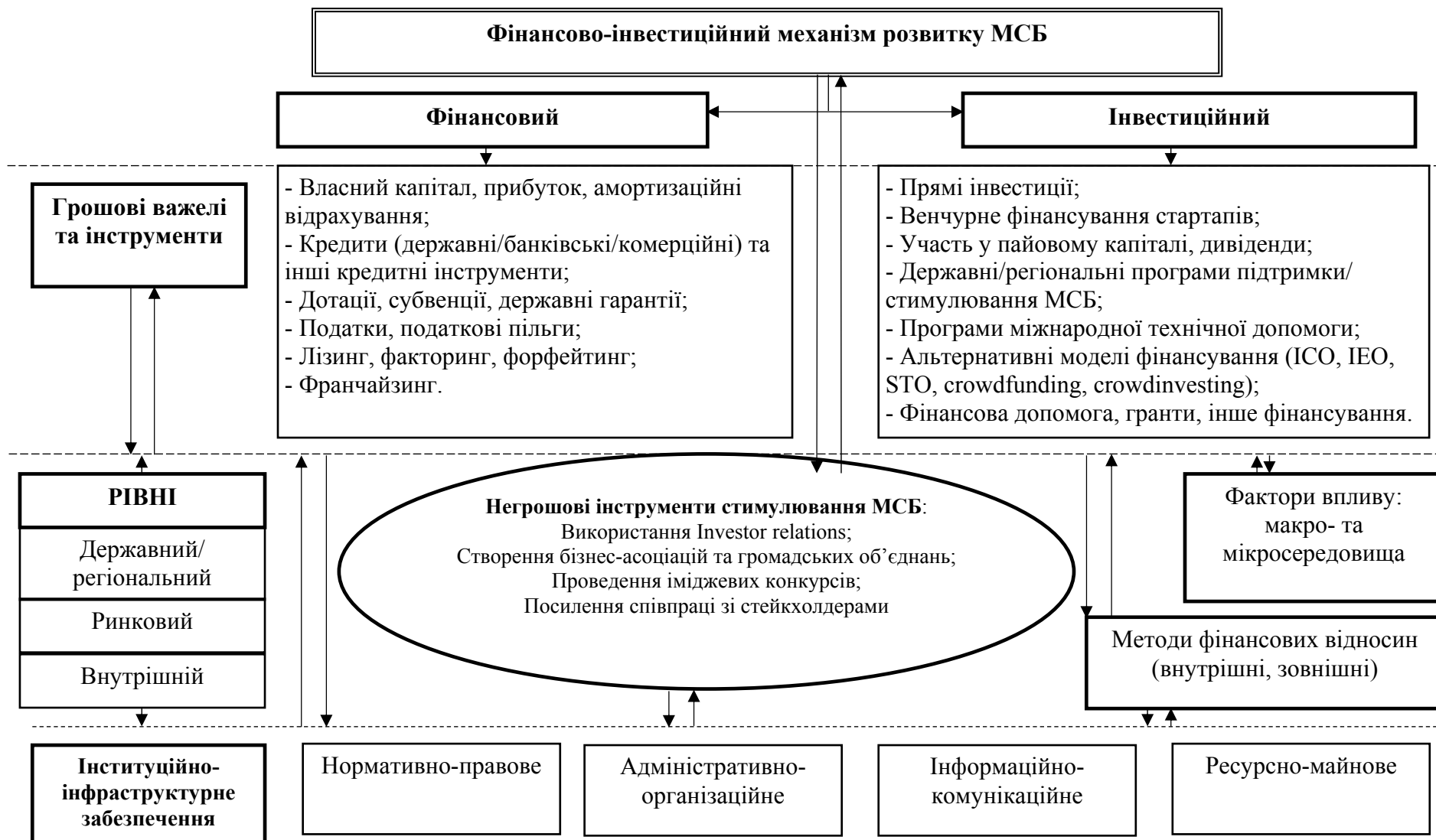

Рис. 1. Концепція фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого і середнього бізнесу

Джерело: побудовано авторкою.

Визнано першочерговість уваги до вітчизняного нормативно-правового забезпечення функціонування МСБ та змісту стратегічних програм підтримки його розвитку, аналіз яких дозволив зробити наступні висновки: 1) наявною є неузгодженість критеріїв віднесення підприємницьких структур до МСБ у Господарському кодексі України та Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», що свідчить про низьку ефективність законодавчих механізмів регулювання МСБ; 2) Стратегія розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року виконана менше ніж на 50%; 3) відсутність практичної реалізації заходів, націлених на забезпечення доступу до джерел фінансування малим та середнім формам підприємництва, які передбачені напрямом вказаної стратегії «Розширення доступу МСБ до фінансування».

Запропонований фінансово-інвестиційний механізм розвитку МСБ може стати основою формування стратегії розвитку МСБ на період з 2021 року.

У другому розділі – *«Методологічний концепт дослідження фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього бізнесу»* – набула розвитку методологія застосування альтернативних заходів підтримки МСБ з погляду усунення наявної інформаційної асиметрії, розкрито роль смарт-спеціалізації в розвитку економічного та інвестиційного потенціалу МСБ, запропоновано негрошові форми взаємодії МСБ зі стейкхолдерами та інструментарій Invest relations, обґрунтовано концепцію застосування FinTech у фінансуванні МСБ.

Однією з проблем функціонування суб'єктів МСБ є обмеженість фінансування та брак кваліфікованих кадрів, зокрема фінансово-економічного профілю, тому існують проблеми в залученні капіталу шляхом застосування новітніх як традиційних, так і альтернативних фінансово-інвестиційних інструментів суб'єктів МСБ через нестачу необхідних навичок, що підсилюється обмеженістю інформації щодо особливостей застосування таких інструментів (податкових аспектів, механізмів залучення, відображення в бухгалтерському обліку тощо). Тому усунення інформаційної асиметрії за підтримки держави шляхом впровадження негрошових форм підтримки є одним із заходів щодо підвищення доступу МСБ до фінансування.

Визначено, що ризик та невизначеність завжди розглядаються як складові ведення бізнесу на будь-якому ринку, при цьому економічні закони та моделі переважно розробляються з припущенням, що інформація повинна бути рівномірною, надійною та доступною для всіх учасників ринку та існуючі невеликі інформаційні неточності залишаються поза увагою. Брак інформації в українському підприємницькому секторі посилюється низкою таких факторів, як нестабільність економіки, неефективність ринку інформаційних послуг, відсутність співпраці та кооперації між стейкхолдерами (включаючи державні органи, корпорації реального та фінансового сектору, домогосподарства, некомерційні організації).

Запропонований комплексний підхід щодо усунення інформаційної асиметрії в підприємницькому середовищі (рис. 2) представлений як інформаційно-комунікаційний портал, функціонування якого буде забезпечуватися шляхом надання необхідної інформації (статистичної,

аналітичної, рейтингової тощо) від фінансових та державних установ. Запропонований контент дозволить розширити функціонал наявного порталу підприємців, який створено на базі Офісу підтримки малого та середнього підприємництва при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, за рахунок доповнення його даних інформацією щодо існуючих процедур регулювання розвитку МСБ, грантових програм фінансування, потенційних інвесторів, можливостей оптимізації податків тощо. Запропонований інформаційно-комунікаційний портал є ефективним механізмом зменшення рівня асиметрії, що супроводжує діяльність вітчизняних підприємств, які функціонують у секторі МСБ та дозволить уникнути низки проблем, пов'язаних зі спотвореними даними та недостовірною інформацією від учасників ринку, та допоможе зосередити діяльність суб'єктів МСБ на їхніх реальних цілях.

Рис. 2. Схема інформаційно-комунікаційного порталу підтримки розвитку МСБ
Джерело: побудовано авторкою.

В умовах фінансової децентралізації з метою обґрунтування прийняття управлінських рішень на регіональному рівні щодо підтримки суб'єктів МСБ запропоновано використання методології смарт-спеціалізації, яка дозволить виділити пріоритетні види економічної діяльності (ВЕД) у конкретному регіоні. Відбір ВЕД на основі кількісного аналізу (статичного та динамічного) за концептом смарт-спеціалізації проводиться з урахуванням тільки офіційних

даних регіональної статистики, що може стати дієвим чинником детінізації бізнесу в регіонах з метою отримання фінансування та забезпечить подальший розвиток МСБ окремих галузей на регіональному рівні. Рівень спеціалізації конкретного ВЕД у регіональній екосистемі вимірюється за допомогою коефіцієнту LQ_i за формулою (1) на основі критерію зайнятості та AW_i за формулою (2) на основі критерію середньої заробітної плати.

$$LQ_i = \left(\frac{e_i}{e} \right) / \left(\frac{E_i}{E} \right) \quad (1)$$

де LQ_i – локальний коефіцієнт для $ВЕД_i$ у регіональній економіці; e_i – кількість працівників за $ВЕД_i$ у регіональній економіці; e – загальна кількість працівників у регіональній економіці.

$$\begin{aligned} aw_i &= w_i / e_i; \\ aw &= w / e; \\ AW_i &= W_i / E_i \end{aligned} \quad (2)$$

де aw_i – середня заробітна плата за $ВЕД_i$ у регіональній економіці; w_i – витрати на заробітну плату за $ВЕД_i$ у регіональній економіці; e_i – кількість працівників за $ВЕД_i$ у регіональній економіці; aw – середня заробітна плата в регіональній економіці; w – витрати на заробітну плату в регіональній економіці; e – загальна кількість працівників у регіональній економіці; AW_i – середня заробітна плата за $ВЕД_i$ у національній економіці; W_i – витрати на заробітну плату за $ВЕД_i$ у національній економіці; E_i – кількість працівників у $ВЕД_i$ у національній економіці.

До статичного аналізу (формули (1) та (2)) додається врахування динамічних тенденцій, оскільки деякі ВЕД можуть не пройти порогові значення, але при цьому їх темпи зростання є вищими за середні по країні, що збільшує набір пріоритетних ВЕД, а також можливості суб'єктів МСБ отримати фінансову підтримку. Крім того, визначення галузевих пріоритетів здійснюється регіональними органами влади для формування стратегій їхнього розвитку, а також з метою усунення неформального сектору зайнятості та тіньової оплати праці.

Досліджено, що формування надійних Invest relations може стати специфічним каналом, спрямованим на забезпечення двосторонньої взаємодії між суб'єктами МСБ та фінансовими ринками, а також забезпечення зворотного зв'язку з інвесторами щодо результатів діяльності компанії, стратегічних пріоритетів, перспектив тощо. Крім того, ефективність співпраці з іншими стейкхолдерами, зокрема з університетами та R&D інституціями, підтверджена закордонним досвідом, та спрямована передусім на підсилення інноваційного вектора діяльності МСБ, серед типових прикладів співпраці можна навести такі: консультаційні послуги можуть надаватися у відповідь на запит бізнесу про підтримку конкретного проєкту (кейс: Active Technology Transfer, Steiermark Region, Austria); інноваційні ваучери, що допомагають МСБ отримувати якісні конкурентоспроможні послуги (кейс: University of Tartu Institute of Technology,

Tartu County, Estonia); партнерства з передачі знань, які спрямовані на заохочення мобільності людського капіталу між університетом і місцевим бізнесом (кейс: Instituto de Tecnología Cerámica (ITC), Valencia, Spain).

Обґрунтовано концепцію застосування FinTech як способу підвищення доступу до фінансування МСБ на основі інноваційних платформ небанківських постачальників кредитів, зокрема децентралізованих платформ, заснованих на блокчейн технологіях щодо застосування інноваційних моделей фінансування: ICO, IEO, STO; “Peer-to-Peer” (P2P) кредитування (платформи для позичальників щодо отримання позик переважно від приватних осіб чи інституційних інвесторів) та балансового кредитування (збереження портфелів позикодавця та збір процентів протягом усього строку кредитного портфеля); та механізмів штучного інтелекту (наприклад, прийняття фінансово-інвестиційних рішень за допомогою встановлених алгоритмів, інструментів обміну повідомленнями тощо); а також платформ для агрегації послуг, що пропонують користувачеві більшість послуг за невелику ціну або взагалі без неї; з метою збільшення фінансово-інвестиційних потоків сектору МСБ.

У третьому розділі – *«Сучасний стан підтримки та стимулювання розвитку МСБ в Україні та ЄС»* – систематизовано типи державних фінансово-інвестиційних інструментів підтримки МСБ в Україні та ЄС, проаналізовано зарубіжну практику функціонування державних інноваційних агенцій як драйвера розвитку МСБ та доведено, що смарт-спеціалізація є інструментом фінансової підтримки МСБ на регіональному рівні.

Аналіз державних інструментів підтримки МСБ в Україні виявив, що існуючі програми стимулювання та розвитку (бюджетні/регіональні) передусім сфокусовані на кредитуванні та прямому фінансуванні та носять фрагментарний характер. Було визначено, що діяльність Державної інноваційної фінансово-кредитної установи, Офісу підтримки малого та середнього підприємництва при Міністерстві розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства; Експортно-кредитного агентства не сприяє залученню МСБ до глобальної мережі альтернативного фінансування. Єдиною програмою в секторі МСБ, яка фінансується за кошти Державного бюджету України за період 2016-2019 рр. (рівень фінансування за 2019 р. становив 40,7 млн грн) є Бюджетна програма «Внески України до бюджету СОТ, за участь України в програмі ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу (COSME)», до Єдиного бюджету органів СНД» (КПКВК – 1201020). Вона передбачає забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України, узятих у рамках вступу до СОТ; забезпечення участі України в програмі ЄС «Конкурентоспроможність підприємств малого та середнього бізнесу (COSME)», але прямо не фінансує МСБ, а лише забезпечує конкурентні умови щодо доступу МСБ до міжнародної програми COSME.

Дослідження досвіду країн ЄС дозволило диверсифікувати заходи фінансово-інвестиційного впливу на розвиток МСБ за підтримки або регулювання органів державної влади або її інфраструктурних інституцій (рис. 3) за такими критеріями: строковість потреби у фінансуванні бізнесу; розміри бізнесу (мікро, малий або середній); доступність інструментів фінансування.

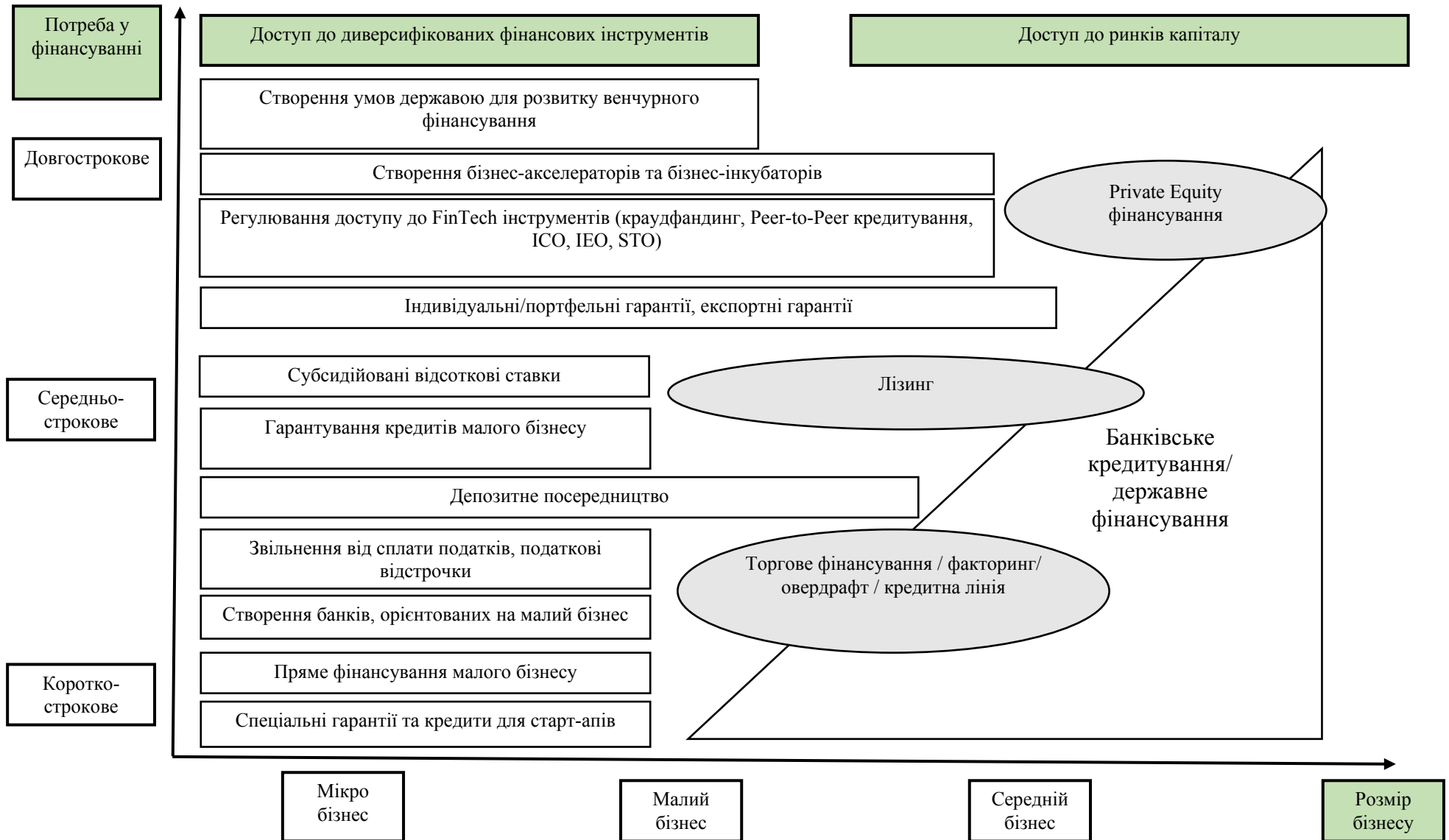

Рис. 3. Типи заходів фінансово-інвестиційного впливу на розвиток МСБ на рівні держави або за її інфраструктурної підтримки в країнах ЄС

Джерело: розроблено авторкою.

Встановлено, що в країнах ЄС для підтримки МСБ використовуються такі інструменти: 1) традиційні – спеціальні гарантії та державні кредити для стартапів, звільнення від сплати податків та податкові відстрочки, індивідуальні портфельні гарантії; 2) альтернативні – краудфандинг, P2P кредитування, ICO, IEO, STO.

Вказано на необхідність вдосконалення нормативно-правового забезпечення в частині врегулювання обігу альтернативних інструментів, фінансування задля розширення можливостей функціонування МСБ, а традиційні інструменти підтримки діяльності таких підприємств мають знайти широке застосування у заходах економічної політики держави.

Національні інноваційні установи є драйверами розвитку МСБ. Про це свідчать, як обсяги фінансування, які вони спрямовують у проекти МСБ (наприклад, у 2019 році у Wpifrance (Франція) – 13 млрд євро, CDTI (Іспанія) – 1,4 млрд євро, PARP (Польща) – 300 млн євро, HAMAG-BICRO (Хорватія) – 208 млн євро, Enterprise Estonia (Естонія) – 81 млн євро); так і кількість мотиваційних, освітніх, нетворкінгових заходів, що вони щорічно проводять. Кошти розподіляються між МСБ через проведення різних конкурсів, впровадження новітніх фінансових інструментів, що спрямовуються на підтримку інновацій, пряме фінансування, співфінансування, надання гарантій тощо. Тому кращі практики їх діяльності запропоновано впровадити в українській національній інноваційній установі через удосконалення таких функціональних компонент як: фінансова, організаційна, консультаційна та законотворча. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності МСБ на міжнародних ринках, створенню сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій, розвитку та підтримці інноваційної спрямованості МСБ.

В роботі вказано на обмежені фінансові можливості державної підтримки розвитку МСБ, а отже актуалізується питання наукового обґрунтування вибору пріоритетних напрямів такої підтримки. З цією метою запропоновано використання методології смарт-спеціалізації, яка було апробована у 5 областях України. Це дозволило встановити пріоритетні ВЕД для надання державної фінансової підтримки, зокрема: *для Харківської області* – виробництво абразивних виробів і неметалевих мінеральних виробів, виробництво інших машин та устаткування загального призначення, виробництво інших машин та устаткування спеціального призначення, виробництво військових транспортних засобів, комп'ютерне програмування, консультування та пов'язана з ними діяльність, що становить 4,6 % регіональної зайнятості; *для Запорізької області* – ремонт і технічне обслуговування готових металевих виробів, машин і устаткування, що становить 3,1 % регіональної зайнятості; *для Миколаївської області* – не обрано; *для Івано-Франківської області* – вантажний автомобільний транспорт, надання послуг перевезення речей, що становить 2,3 % регіональної зайнятості; *для Черкаської* – роздрібна торгівля паливом, що становить 1 % регіональної зайнятості.

Виокремлення пріоритетних ВЕД на засадах смарт-спеціалізації дозволить місцевим органам влади структуровано розподіляти фінансові ресурси через інструменти регіональної підтримки тільки тим МСБ, які здійснюють

діяльність на транспарентних засадах. Нарощення кількісних показників саме для пріоритетних ВЕД у кожній області дозволить вирішити комплекс проблем як на місцевому, так і на національному рівнях, зокрема: 1) збільшення обсягів податкових надходжень до бюджетів різних рівнів; 2) зростання рівня зайнятості, що сприятиме зниженню соціальної напруги у суспільстві; 3) підвищення прозорості ведення бізнесу за рахунок усунення мотивів тіньової оплати праці. Дотримання вказаних орієнтирів регіональної політики дозволить сформувати базис для подальшого зростання економіки в цілому та сприятиме вирішенню наявних соціальних проблем.

У четвертому розділі – *«Оцінка фінансово-інвестиційного потенціалу малого та середнього бізнесу України»* – проведено оцінювання фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ в Україні у галузевому аспекті, проаналізовано європейський досвід формування даного потенціалу на підприємствах МСБ за галузевою ознакою з метою адаптації релевантних європейських практик до українських реалій, здійснено моделювання впливу кредитних фінансових ресурсів підприємств малого та середнього бізнесу на додану вартість бізнесу та обґрунтовано FinTech як сучасну форму фінансування МСБ.

Фінансово-інвестиційний потенціал малого та середнього бізнесу є невід’ємною складовою потенціалу держави, під якою розуміються можливості забезпечення МСБ фінансово-інвестиційними ресурсами та ефективністю їх використання. В роботі обґрунтовано методичні положення щодо оцінки ендогенного фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ, які структуровано за такими етапами: 1) аналіз за коефіцієнтами фінансової стійкості та рентабельності; 2) визначення його впливу на додану вартість бізнесу.

Аналіз потенціалу МСБ проводився з урахуванням галузевого аспекту, переважно сфери послуг, для яких характерним є найвище значення коефіцієнту поточної ліквідності за період 2010-2018 рр. в діапазоні 0,8-1,2, що свідчить про забезпеченість суб’єктів МСБ оборотними активами у короткостроковій перспективі. Галузеву специфіку фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ було визначено на основі динамічних трендів двох індикаторів, а саме рівня закредитованості галузі (зростання рівня банківського кредитування у пасиві суб’єкта МСБ свідчить про збільшення його привабливості для фінансово-кредитних інституцій, а отже і рівень кредитоспроможності) та рівень забезпеченості власним капіталом (збільшення питомої ваги власного капіталу сприяє зростанню рівня фінансової стійкості суб’єкта МСБ що підвищує рівень його інвестиційної привабливості (рис. 4-5).

Встановлено, що рівень закредитованості сектору МСБ є незначним і в середньому становить для малого бізнесу 5,7 %, при цьому в галузевому аспекті діапазон значень становить 1,8 % – 15,35 %, а для середнього 3,9 % з мінімальним значенням на рівні 0,03 % та максимальним 16,5 % за підсумками 2018 року. Отже можна сказати, що більшість підприємств МСБ майже не беруть банківських кредитів в Україні, коефіцієнт забезпеченості власним капіталом також має низьке значення в середньому 24 % та 18,5 % для малого та середнього бізнесу відповідно.

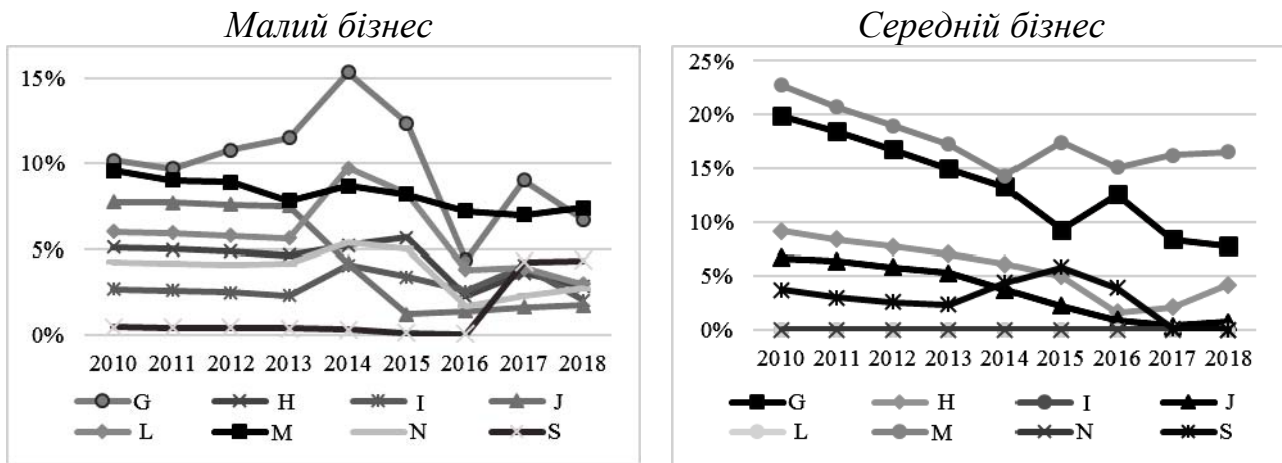

Рис. 4. Динаміка частки кредитних ресурсів у джерелах фінансування МСБ у розрізі ВЕД, %

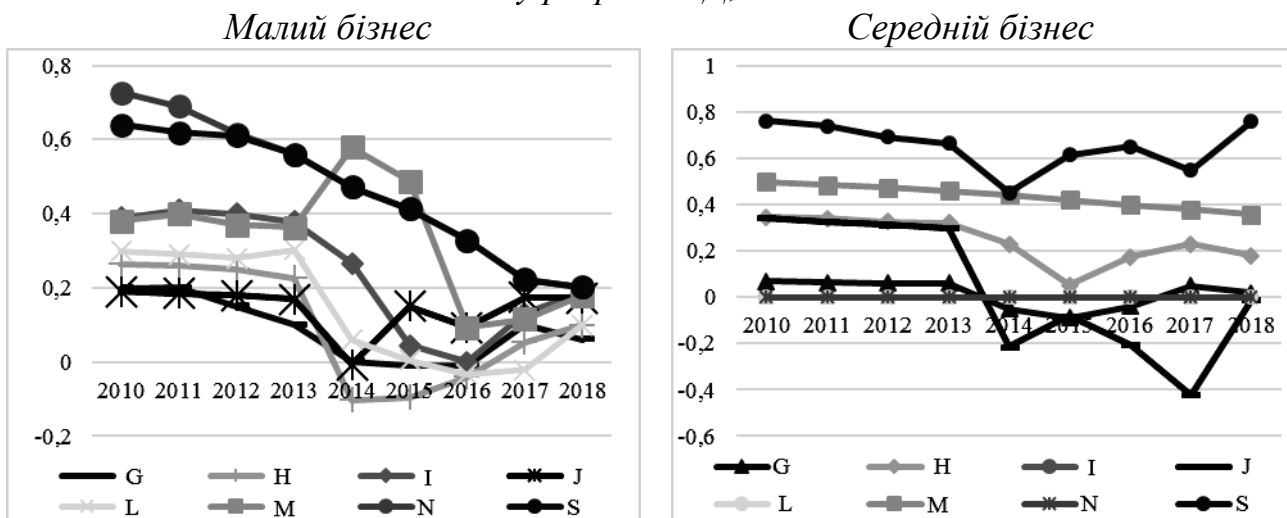

Рис. 5. Динаміка частки власного капіталу у джерелах фінансування МСБ у розрізі ВЕД, од.

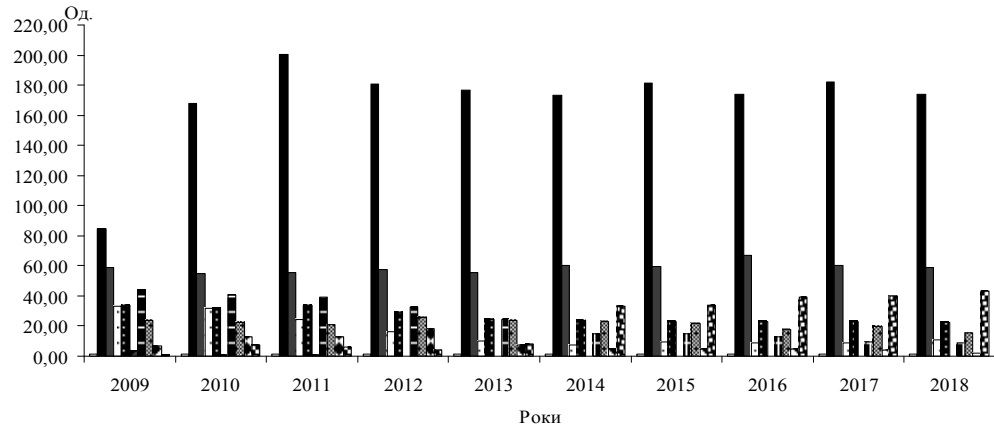
Джерело: розраховано автором з використанням даних ДССУ

G – Оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів;
H – Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; *I* – Тимчасове розміщування та організація харчування; *J* – Інформація та телекомунікації; *L* – Операції з нерухомим майном; *M* – Професійна, наукова та технічна діяльність; *N* – Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування; *S* – Надання інших видів послуг

З аналізу країн Європи, зокрема Австрії, Бельгії, Хорватії, Німеччини, Франції, Італії, Іспанії, Польщі, Португалії та Словаччини було виявлено, що середній показник закредитованості для малого бізнесу становить 25 % та забезпеченості власним капіталом 23 %, а для середнього бізнесу – 30 % та 18 % відповідно. Тому, модернізація структури фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ на основі врахування європейського досвіду є необхідною з точки зору зміцнення потенціалу цього сектору в Україні.

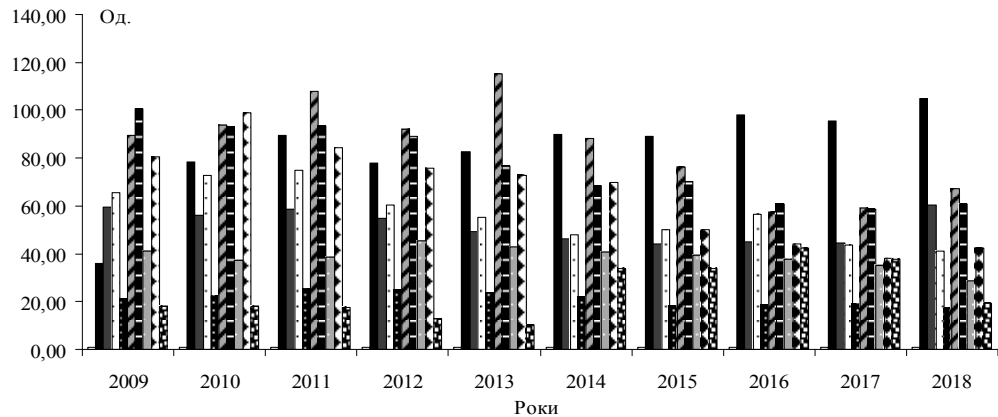
З метою виявлення резервів нарощення фінансово-інвестиційного потенціалу сектору МСБ в Україні запропоновано використання економіко-математичного моделювання, яке дозволить встановити вплив окремих джерел фінансування на додану вартість бізнесу, зокрема досліджено динамічні зміни доданої вартості сектору МСБ та індикаторів співвідношення обсягу кредитування до: доданої вартості малого бізнесу; доданої вартості середнього бізнесу (рис. 6).

Відношення обсягу кредитів, залучених малими підприємствами, до загального розміру доданої вартості, од.

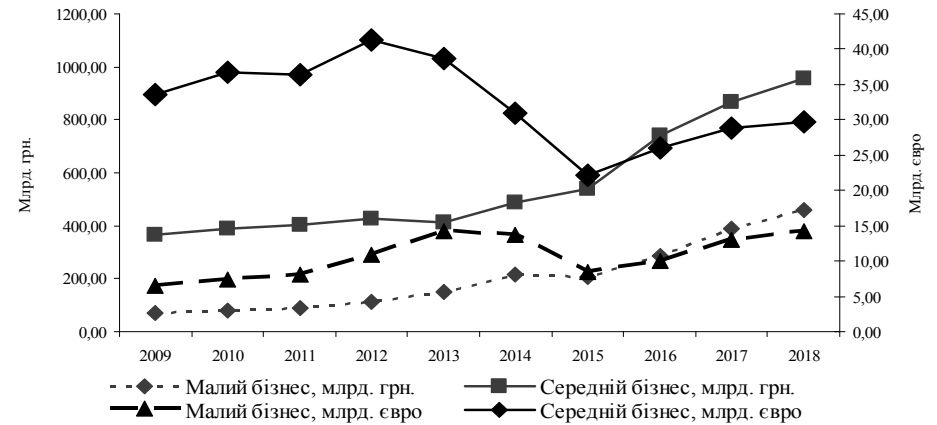
□ Австрія ■ Бельгія ■ Німеччина □ Іспанія ■ Франція ■ Хорватія ■ Італія □ Польща □ Португалія □ Словаччина

Відношення обсягу кредитів, залучених середніми підприємствами, до загального розміру доданої вартості, од.

□ Австрія ■ Бельгія ■ Німеччина □ Іспанія ■ Франція ■ Хорватія ■ Італія □ Польща □ Португалія □ Словаччина

Обсяг доданої вартості малих та середніх підприємств, млрд. грн. / млрд. євро

Вплив обсягу банківських кредитів на обсяг доданої вартості малих та середніх підприємств

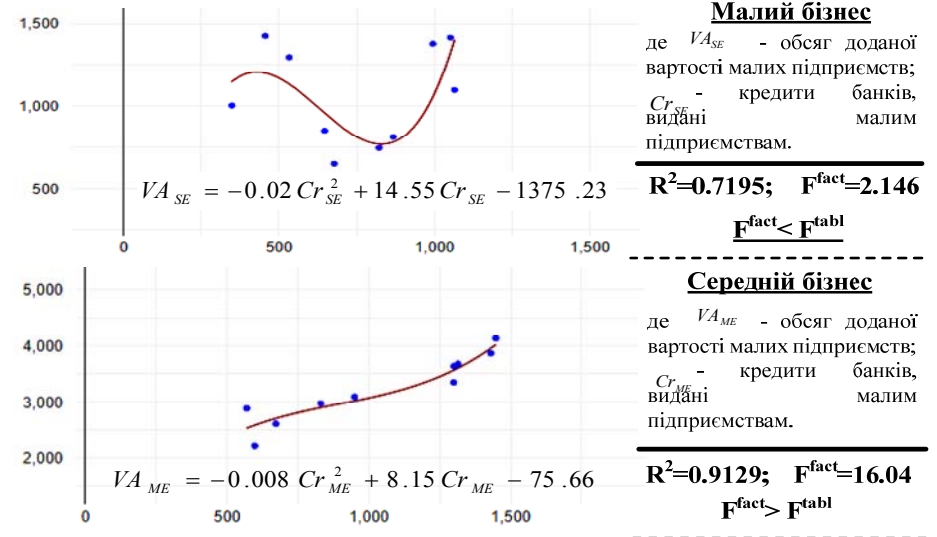

Рис. 6. Відношення обсягу кредитів до доданої вартості, додана вартість МСБ та кореляційно-регресійні моделі залежності між рівнем кредитування та доданою вартістю МСБ в Україні

Джерело: складено та розраховано авторкою.

Розрахунки було здійснено як в національній валюті, так і в євро, що дозволило встановити реальні темпи зростання доданої вартості МСБ та виявити вплив інфляційних процесів на таку вартість. Встановлено, що спостерігається тісний взаємозв'язок між обсягом кредитування та доданою вартістю середнього бізнесу ($R^2=0,91$), тобто зростання обсягу кредитування сектору призводить до зростання доданої вартості бізнесу. При цьому, для малого бізнесу простежується недостатній рівень адекватності такого зв'язку ($R^2=0,71$), що зумовлює необхідність розширення переліку факторів впливу на додану вартість малого бізнесу. Зокрема, запропоновано доповнити усталений перелік факторів впливу на додану вартість малого бізнесу наступними: обсяги власного капіталу; короткострокові зобов'язання; довгострокові зобов'язання.

За даними Pitchbook, обсяг світового ринку FinTech виріс за 2017-2019 рр. з 94 до 127 млрд дол. США. Крім цього, 304,5 млрд дол. США було залучено бізнесом за рахунок альтернативних фінансово-інвестиційних інструментів. ICO є одним із найбільш поширених напрямів залучення альтернативного фінансування, який являє собою криптокраудфандинг у формі залучення інвестицій для криптопроектів та зазвичай не має під собою ніякої регулятивної бази. ICO передбачає випуск заздалегідь визначеної кількості tokenів здебільшого в обмін на інші криптовалюти, тобто це процес емісії компанією власного токена (аналога акцій на традиційному фінансовому ринку з унікальними особливостями), розміщення якого відбувається через криптобіржу. За даними рейтингової платформи ICO Bench, загальна сума зібраних коштів шляхом проведення ICO становить 26,5 млрд дол. США (станом на листопад 2019 р.).

У більшості країн світу криптоактиви та ICO не мають правового статусу, та Україна не є винятком, але, незважаючи на це, за підсумками 2019 року Україна входила до першої п'ятірки країн за кількістю проведених ICO в регіоні Центральної та Східної Європи за даними компанії Kreston International. Недостатній рівень сформованості наукового погляду на цей інноваційний інструмент фінансування та обізнаності МСБ з даним інструментом зумовив формування моделі здійснення ICO з виокремленням типів ICO, аналізом сильних та слабких сторін, а також супутніх ризиків (рис. 7).

У п'ятому розділі – **«Напрями удосконалення фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого та середнього бізнесу»** – сформульовано комплексний підхід до підвищення ефективності застосування FinTech підприємствами МСБ на основі аналізу закордонного досвіду, запропоновано напрями удосконалення векторів державної підтримки МСБ, розроблено пропозиції щодо нарощення фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ.

Опрацювання досвіду країн Європи та США у розрізі регулювання FinTech стало основою для розробки пропозицій щодо використання ICO як альтернативної моделі залучення капіталу для фінансування розвитку МСБ.

Security токени	Криптовалюти - токени з присвоєною вартістю для обміну / здійснення транзакцій, зберігання активів / вартості та/або одиниці рахунку	Токени забезпечені активами	Utility токени
<p>Токени із захисним характером, наприклад, борг, власний капітал або деривативи, з компонентом, що приносить дохід, та потенційними правами щодо емітента, наприклад, управління, участь, право власності</p>	<div style="text-align: center;"> <pre> graph TD A[Потенційні ризики] --> B[Типи ICO фінансування] B --> C[Гібридне фінансування] B --> D[Чисте ICO] C <--> D C --> E[Сутність] D --> E E --> F[Сильні та слабкі сторони] F --> G[Гібридне фінансування] F --> H[Чисте ICO] </pre> </div> <p>Потенційні ризики</p> <p>Поверхневий дью ділідженс Висока волатильність Мінімальний контроль та недостатня захищеність Транскордонні ризики, включаючи відмивання грошей, фінансування тероризму та санкції</p> <p>Типи ICO фінансування</p> <p>Гібридне фінансування</p> <p>Чисте ICO</p> <p>Сутність</p> <ul style="list-style-type: none"> - Існуючий бізнес-план, прототип та перевірка команди - Отримати фінансування ICO після підтвердження концепції та потенціалу ідеї <p>Сильні та слабкі сторони</p> <ul style="list-style-type: none"> + Засновники отримують "розумні гроші", а також фінансову підтримку на основі масовості + Венчурні інвестори підтверджують серйозність бізнесу, масовість валідують ідеї та ринковий потенціал + Свобода створювати інновації для засновників <p>Чисте ICO</p> <ul style="list-style-type: none"> - Наявність лише білої книги, команди засновника та ідеї - Додаткова емісія токена лише за необхідності <ul style="list-style-type: none"> + Засновники отримують масову підтримку + Засновники можуть вільно впроваджувати інновації - Управлінські ризики - Ризики прозорості при використанні доходів та розробці продукції 	<p>Токени, що забезпечують основний вплив реальних активів (наприклад, золота, алмазів, цінних паперів, готівки, нерухомості тощо)</p>	<p>Токени, що використовують ся для підтримки послуг / функціональних можливостей на платформі на основі блокчейну.</p>

Рис. 7. Модель реалізації ICO

Джерело: сформовано авторкою.

Обґрунтовано необхідність вдосконалення нормативно-правового забезпечення процесів залучення капіталу, пов'язаних з криптоактивами в Україні, зокрема в частині впорядкування таких процедур як: оподаткування, ліцензування та обмеження розрахунків криптоактивами через фінансові регулятори.

Узагальнення європейської практики щодо підтримки МСБ, зумовленою пандемічною кризою, дозволило виокремити критерії надання державної допомоги, зокрема: ефективна економічна діяльність, та невисокий кредитний ризик в докризовий період. З огляду на досвід країн ЄС, запропоновано здійснювати підтримку діяльності суб'єктів МСБ в умовах розгортання економічної кризи внаслідок пандемії через гарантування кредитів у разі відповідності таких суб'єктів наступним вимогам: фінансова стійкість компанії у пре-пандемічний період, а також відсутність звернень щодо отримання державної допомоги; обмеженість суми кредиту можливостями компанії самостійно погасити кредит; спільна відповідальність компанії та держави за кредитами.

В роботі доведено необхідність надання фінансової допомоги суб'єктам мікро та малого бізнесу у формі субсидій та дотацій. Критеріями відбору суб'єктів для підтримки на основі окреслених інструментів фінансування визнано наступні: чисельність працюючих від 30 до 50 осіб; середньорічний валовий дохід не повинен перевищувати 5 млн євро; закриття бізнесу на час дії карантинних обмежень; скорочення валових доходів на 30% і більше у порівнянні з аналогічним докризовим періодом. Практична реалізація такого підходу дозволить надати фінансову підтримку тим суб'єктам МСБ, які стануть фундаментом відновлення економіки у пост-пандемічний період, зберегти робочі місця та мінімізувати ризики банкрутства.

В рамках розвитку наукових засад використання фінансово-інвестиційних інструментів забезпечення розвитку МСБ запропоновано вдосконалення аналітичного інструментарію смарт-спеціалізації в частині доповнення кількісних показників якісними. Зокрема, обґрунтовано доцільність проведення інтерактивного опитування представників МСБ, які є ФОП та чинять суттєвий вплив на формування ВРП, але їх дані не враховуються у регіональній статистиці у розрізі показників заробітної плати та зайнятості. Використання методу опитування дозволяє отримати детальну інформацію в контексті кожного суб'єкта мікробізнесу з метою виявлення резервів їх економічного росту.

Розроблений підхід пройшов апробацію на базі Миколаївської області, за результатами якого визначено, що відсутність регіональної фінансової підтримки діяльності ФОП розглядається ними як суттєве обмеження їх економічного зростання, що свідчить про необхідність переосмислення регіональної економічної політики, зміни її цільових орієнтирів у бік забезпечення інноваційної активності ФОП. Це дозволить визначати пріоритетні ВЕД, які мають стратегічне значення для регіону, а отже їх фінансова підтримка в рамках регіональних програм розвитку МСБ є економічно доцільною та обґрунтованою.

Дієвість фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ напряму залежить від обсягів та доступності широкого переліку інструментів залучення фінансових ресурсів, які формують необхідні підвалини для забезпечення економічної активності таких форм підприємництва, а отже важливим є вдосконалення методичного інструментарію обґрунтування вибору економічно ефективних засобів фінансування. З цією метою було використано запропоновані автором методичні положення з оцінювання впливу структури джерел фінансування на додану вартість малого бізнесу в Україні та країнах ЄС (табл.1).

Таблиця 1

Багатофакторні кореляційно-регресійні моделі впливу фінансово-інвестиційного потенціалу на розвиток малого бізнесу

Країна	Вид моделі	R ²	F ^{fact} (</>F ^{tabl})	Multi-collinearity (+/-)
Малий бізнес				
Австрія	$Y = 81365,4052 + 0,0614X_1 - 0,4017X_2 + 0,4407X_3$	0,9937	317,42/>	-
Бельгія	$Y = 1827232,0109 + 0,07882X_1 - 0,00038X_2 + 0,1137X_3$	0,8514	11,64/>	-
Німеччина	$Y = -726142,9239 + 0,1003X_1 + 0,00417X_2 + 0,4163X_3$	0,9541	72,71/>	-
Іспанія	$Y = 2619498,4334 + 0,3892X_1 + 0,00965X_2 - 0,03111X_3$	0,9244	24,45/>	-
Франція	$Y = 7858877,9607 + 0,14X_1 - 0,00597X_2 + 0,3261X_3$	0,9841	123,6/>	-
Хорватія	$Y = 486189,2286 + 0,4986X_1 + 0,00443X_2 - 0,03792X_3$	0,8519	39,56/>	-
Італія	$Y = 6738193,994 + 0,7857X_1 + 0,00218X_2 - 0,03908X_3$	0,9813	104,81/>	-
Польща	$Y = 1871302,6232 + 0,2961X_1 - 0,01322X_2 + 0,142X_3$	0,9287	26,04/>	+
Португалія	$Y = -2619949,7841 + 0,08741X_1 - 0,01919X_2 + 0,2947X_3$	0,8861	15,55/>	-
Словаччина	$Y = 183096,9133 - 0,01611X_1 + 0,00281X_2 + 0,1688X_3$	0,9894	187,48/>	-
Україна	$Y = 1129,624 - 0,1922X_1 + 0,9931X_2 - 0,02742X_3$	0,3017	0,864/<	+

Y - додана вартість (VA); *X*₁ - власний капітал (Eq);
*X*₂ - кредити банків (Cr); *X*₃ - загальні зобов'язання (L)

Джерело: складено та розраховано авторкою.

За результатами аналізу встановлено, що в Україні на відміну від країн ЄС (для яких рівень кореляції даних моделей є високим), визначальний вплив на додану вартість малого бізнесу чинять фактори неекономічного характеру, а саме тінізація бізнесу, формою прояву якої є наявність тіньових потоків фінансових ресурсів, які залучаються до розвитку такого бізнесу, але не фіксуються в офіційних статистичних даних.

Відтак, актуальності набуває розробка наукових підходів до виявлення рівня тінізації сектору МСБ. Обґрунтовано доцільність агрегування показника «тіньового» сектору на основі синхронного застосування: 1) фінансового методу (виявлення тенденцій зміни між вартістю товарів, робіт, послуг, використаних у процесі виробництва суб'єктів МСБ та їх валовим доходом в цілому); 2) метод Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського

господарства «витрати населення-роздрібний товароборот» (обчислення обсягів «тіньових» послуг, що надаються населенню суб'єктами господарювання та обсягів продажу домогосподарствами сільськогосподарської продукції на неформальних ринках). Такий підхід дозволить підвищити рівень адекватності оцінки впливу шляхом врахування показника тінізації при розрахунку доданої вартості малого бізнесу, що має суттєвий вплив на мікро- та макросередовище фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано нове вирішення важливої науково-практичної проблеми щодо розробки теоретико-методологічних та науково-методичних засад формування фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ та обґрунтування практичних рекомендацій щодо його удосконалення, що сприятиме підвищенню результативності функціонування малих і середніх форм господарювання в Україні.

Основні висновки і результати, одержані в процесі дослідження, полягають у такому.

1. За результатами узагальнення наукових поглядів на трактування змістовних характеристик фінансового та інвестиційного механізмів, встановлено, що їх розглядають як: 1) сукупність форм, методів та важелів; 2) систему управління фінансовими ресурсами або відносинами; 3) вплив фінансових важелів на економічний розвиток; 4) складову господарського механізму. Висвітлені підходи до формування авторської позиції щодо розгортання змістовно-функціонального наповнення фінансово-інвестиційного механізму через сукупність інструментів та важелів впливу фінансового та інвестиційного характеру, а також негрошових інструментів як форм підтримки, на основі яких реалізується державна політика стимулювання розвитку МСБ із застосуванням методів планування, формування, розподілу та використання грошових фондів на національному, регіональному, місцевому рівнях з метою забезпечення подальшого розвитку МСБ.

2. Ґрунтуючись на вихідних положеннях системного підходу, здійснено теоретичну концептуалізацію розбудови фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ, яка передбачає, що він: функціонує на державному та регіональному рівні на основі використання інструментів ринкового та державного регулювання; містить сукупність інструментів та важелів фінансово-економічного та неекономічного характеру; реалізується на основі нормативно-правового, адміністративно-організаційного, інформаційно-комунікаційного та ресурсно-майнового забезпечення; формується під впливом факторів макро- та мікросередовища. Дія вказаного механізму націлена на формування необхідного фінансового підґрунтя (через забезпечення широкого переліку та доступності фінансово-інвестиційних інструментів) для розвитку МСБ.

3. Дослідження вітчизняної практики правового забезпечення розвитку МСБ як важливої складової фінансово-інвестиційного механізму засвідчило його недосконалість, недостатню ефективність та невпорядкованість критеріїв

віднесення підприємницьких структур до МСБ у Господарському кодексі України та Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні. Щодо стратегічних програм підтримки МСБ, то аналіз їх змісту та практичної реалізації дозволив зробити висновки про низький рівень виконання Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року (менше ніж на 50%) та відсутність практичної реалізації заходів, націлених на забезпечення доступу до джерел фінансування малим та середнім формам підприємництва, які передбачені напрямом вказаної стратегії «Розширення доступу МСБ до фінансування». Показано, що виявлені проблеми можуть бути еліміновані шляхом впровадження концепції фінансово-інвестиційного механізму розвитку МСБ.

4. Було охарактеризовано традиційні та альтернативні види підтримки фінансово-інвестиційної діяльності МСБ. Серед грошових форм ефективними визнано наступні: кредити, державні гарантії, пільгове оподаткування, надання кредитних резервів, фінансова допомога, дотації, субсидії, мезонінне фінансування, венчурне фінансування, краудфандинг, краудінвестинг, ІСО, ІЕО, STO. Серед негрошових, запропоновано створення інформаційно-комунікаційного порталу підтримки МСБ як альтернативного інструменту підтримки з боку держави, спрямованого на усунення інформаційної асиметрії. Контент запропонованого порталу формується на інтеграції різних типів даних, а саме: особливості державного регулювання; доступні джерела фінансування; інформація про потенційних інвесторів, можливих контрагентів; технології оптимізації оподаткування; освітні програми та проекти для бізнесу; напрями активізації співпраці між ключовими стейкхолдерами.

5. Обґрунтовано доцільність використання методології смарт-спеціалізації регіону, яка передбачає виявлення пріоритетних ВЕД малих та середніх форм господарювання, фінансова підтримка яких сприятиме підвищенню кількісних та якісних показників регіонального економічного розвитку. Доведено, що, крім кількісних інструментів оцінювання, вказана методика повинна бути доповнена якісними. Це дає змогу більш коректно визначити пріоритетні ВЕД регіону на ринках, що розвиваються (emerging markets). В рамках запропонованого підходу, розроблено методичні положення з опитування суб'єктів підприємницької діяльності, які є ФОП, задля врахування їх інвестиційно-інноваційного потенціалу у розвитку народного господарства при прийнятті управлінських рішень щодо вибору пріоритетних ВЕД для надання фінансової підтримки місцевими органами державної влади.

6. На основі систематизації світового досвіду, аргументовано ефективність застосування негрошових форм підтримки розвитку МСБ на основі запровадження у систему прийняття рішень інструментарію Invest relations з огляду на його адаптивність до мінливих умов зовнішнього середовища. Запропонований підхід створює можливості для забезпечення прозорості інвестиційних процесів у секторі МСБ, а також поінформованості при залученні та співпраці з іншими стейкхолдерами, а саме ЗВО та R&D інституціями, що чинить позитивний вплив на підвищення економічної ефективності та інноваційності такого бізнесу.

7. Здійснення аналізу державних фінансово-інвестиційних механізмів розвитку МСБ ЄС дозволив виявити потенційно-можливі інструменти та важелі для використання в Україні, а саме: краудфандинг, P2P кредитування, ICO, ІЕО, STO, спеціальні гарантії та державні кредити для стартапів, звільнення від сплати податків та податкові відстрочки, індивідуальні портфельні гарантії. Типи заходів фінансово-інвестиційного впливу було систематизовано за такими критеріями: строковість (коротко-, середньо- та довгостроковий характер); відповідність розміру підприємства (мікро-, малий, середній). Зазначена типізація сприяє оптимальному вибору інструментів фінансування розвитку МСБ.

Аналіз діяльності національних інноваційних агенцій у країнах ЄС дозволив визначити, що обсяги фінансування, організаційно-інфраструктурна підтримка та консультаційне забезпечення сприяють підвищенню конкурентоспроможності МСБ як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Запропоновано комплекс рекомендацій щодо діяльності такої агенції в Україні, що передбачає спільну координацію зусиль Міністерства з питань стратегічних галузей промисловості, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства та Міністерства освіти і науки України.

8. Доведено, що ЗВО є стратегічними партнерами та стейкхолдерами МСБ. Практика Європейських університетів свідчить, що успішна мобілізація ресурсів університету може мати позитивний вплив на розвиток МСБ у регіонах та реалізацію комплексних регіональних стратегій. У зв'язку з цим запропоновано посилення їх колаборації в таких напрямках: партнерство з трансферу знань, які спрямовані на заохочення мобільності людського капіталу між університетом і місцевим бізнесом; посилення академічного підприємництва через створення регіональних кластерів.

9. Розвинуто методичний інструментарій оцінки фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ на галузевому рівні, за результатами якої виявлено відсутність залежності між конкретною галуззю та рівнем залучення кредитних ресурсів, а також рівнем забезпеченості власним капіталом МСБ в Україні, які для всіх галузей мають низьке значення. Разом з тим недостатній рівень розвиненості МСБ підтверджується спадною динамікою доданої вартості в іноземній валюті та результатами аналізу впливу обсягів кредитування на додану вартість. Це дозволяє виявити галузеві вектори формування фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ. Вказано на необхідність розширення усталеного переліку фінансових факторів впливу на додану вартість МСБ, зокрема наступними: власного капіталу, короткострокових зобов'язань, довгострокових зобов'язань.

10. Обґрунтовано ефективність застосування концепції FinTech для фінансування інвестиційного розвитку МСБ, яка: 1) спрощує доступ до фінансування за рахунок цифрових інструментів фінансово-інвестиційного характеру (краудфандинг, краудлендинг, краудінвестинг, P2P кредитування, криптофандрайзингові інструменти тощо); 2) стимулює цифрову трансформацію бізнесу на основі програмних рішень та інструментів (Хмарні обчислення; Технологія Blockchain / розподіленої книги (DLT); Інтернет речей

(IoT), Алгоритми аналізу великих даних; Штучний інтелект (ШІ) / Машинне навчання (ML); Інтерфейси програмування програм (API); Коди швидкого реагування (QR) тощо); 3) дозволяє створювати нові бізнес-моделі (електронна комерція, економіка спільного користування (sharing economy) та відкритий банкінг, P2P marketplace). Зазначені інструменти є ключовими для зростання цифровізації МСБ, спрощення їх доступу до фінансування та застосування програмних FinTech рішень.

11. Розроблено методичний підхід до застосування блокчейн технології у фінансуванні МСБ, а саме модель реалізації ICO, яка є інструментом залучення фінансових ресурсів шляхом криптокраудфандингу на основі токенизації бізнесу через криптобіржу (з виділенням основних чинників впливу, використання чистого чи гібридного ICO, релевантного типу токена та ризиків).

12. Розроблено пропозиції щодо врегулювання операцій з криптоактивами (цифрові інвестиції з високим рівнем спекулятивного ризику) як перспективних та дієвих інструментів забезпечення фінансово-інвестиційної активності МСБ, через залучення фінансових регуляторів до моніторингу та контролю за даним типом операцій на основі податкових механізмів та процедур ліцензування, а також на основі встановлення граничних лімітів щодо розрахунків з криптоактивами з виконанням вимог нормативно-правового забезпечення з метою протидії операціям з відмивання коштів, фінансування тероризму, та застосування правил торгівлі цінними паперами та інвестування.

13. Сформовано рекомендації щодо удосконалення підходів до антикризового державного регулювання розвитку МСБ шляхом надання векторної підтримки для подолання наслідків економічної кризи внаслідок пандемії COVID-19, які передбачають впровадження інструментів гарантування позик із комплементарним принципом погашення та субсидіювання бізнесу з виділенням конкретних критеріїв (фінансово стійкі та рентабельні підприємства в докризовий період; компанії, які не звертались за державною допомогою до пандемії; компанії, які втратили не менше ніж 30 % обороту під час призупинення діяльності у порівнянні з аналогічним періодом 2019 року) для компаній, які можуть отримати допомогу в межах зазначених механізмів підтримки. Зазначені рекомендації дозволять органам державної влади вчасно реагувати на виклики пандемічної кризи з метою недопущення значного рівня неплатоспроможності сектору МСБ.

14. Запропоновано при виявленні тенденцій розвитку малого бізнесу в Україні на основі їх фінансово-інвестиційного потенціалу враховувати додаткові дані нееконічного впливу, в особливості тіньових потоків фінансових ресурсів, що підтверджується ваговими коефіцієнтами багатофакторної моделі кореляційно-регресійного аналізу впливу індикаторів фінансово-інвестиційного потенціалу (власний капітал, загальні зобов'язання, обсяги кредитів) на додану вартість малого бізнесу. На основі отриманих даних у країнах ЄС виявлено неадекватність впливу означених факторів в Україні. Запропоновано корегування доданої вартості на інтегральний показник тіньової економіки, агрегований на основі фінансового методу та методу «витрати населення – роздрібний товарооборот».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

Монографії:

1. Іващенко А. І. Розвиток малого та середнього бізнесу: національний та регіональний аспекти : монографія. Чернігів : ЧНТУ, 2020. 324 с. (18,83 ум. друк. арк.).

2. Іващенко А. І. Дослідження ключових напрямів підвищення інвестиційної привабливості економіки України. *Актуальні питання обліку, аналізу і аудиту: теорія та практика* : монографія / за ред. П. Й. Атамас. Дніпропетровськ, 2014. Т. 2. С. 211-220. (20 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: проведено оцінку ключових напрямів підвищення інвестиційної привабливості бізнесу в Україні (1 ум. друк. арк.).*

3. Ivashchenko A. Financial support of innovation in Ukraine. *Organizational and economic mechanisms of development of the financial system* : monograph, edited by M. Bezpartochnyi. ISMA University. Riga : «Landmark» SIA, 2016. С. 153-164. (12 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: визначено інструменти фінансової підтримки інновацій МСБ в Європі (0,5 ум. друк. арк.).*

4. Іващенко А. І. Міжнародні рейтингові системи в оцінці локального економічного розвитку. *Інноваційний розвиток корпоративних фінансів: тенденції та перспективи* : монографія / за заг. ред. О. Терещенка. Київ : КНЕУ, 2017. С. 31-51. (25 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено роль міжнародних рейтингових систем Global Competitive Index та Legatum Prosperity Index в оцінці рівня розвитку МСБ на локальному рівні (1 ум. друк. арк.).*

5. Ivashchenko A. SME policy index in assessment of business development level in Ukraine. *Development of small and medium-sized enterprises: the EU and East-partnership countries experience*: monograph, edited by I. Britchenko and Ye. Polishchuk. Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, 2018. Pp. 250-265 (19 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено розвиток МСБ в Україні та країнах Східного партнерства за методологією оцінки SME Policy Index (0,8 ум. друк. арк.).*

6. Іващенко А. І. Розділ 1.1, 1.4, 2.2, 3.1, 3.3. *Фінансування інноваційної діяльності малого та середнього бізнесу* : монографія / за ред. М. І. Диби. Київ : ВД «Освіта України», 2019. С. 18-41, 67-84, 115-164, 164-192, 208-224, 259-287 (18 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: визначено специфічні особливості розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, розроблено кількісні критерії КРІ для оцінки інноваційної спроможності МСБ, досліджено динамічні тренди інноваційної активності МСБ, розроблено концепт багатофакторної системи показників ідентифікації та оцінки інноваційної компоненти в інвестиційному проекті (5 ум. друк. арк.).*

**Статті у наукових фахових виданнях та виданнях, внесених
до наукометричних баз даних:**

7. Іващенко А. І. Фактори підвищення темпів зростання інвестиційної активності в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 24. С. 11-16. [фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, Scientific Indexing Service, Google Scholar] (0,7 друк. арк.).

8. Іващенко А. І. Теоретичні аспекти формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні. *Економічний простір*. 2013. № 77. С. 76–84. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus] (0,6 друк. арк.).

9. Іващенко А. І. Напрями зміцнення інвестиційного клімату в Україні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.13. С. 231–236. [фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, General Impact Factor, JiFactor, Eurasian Scientific Journal] (0,8 друк. арк.).

10. **Іващенко А. І.**, Орлова Н. С. Аналіз шляхів підвищення інвестиційної активності в Україні. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу» (Серія: Економіка)*. 2013. С. 73-77. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база РІНЦ, Google Scholar] (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: розроблено рекомендації щодо активізації інвестиційного процесу в Україні* (0,4 друк. арк.).

11. Шира Н. О., **Іващенко А. І.** Напрями впровадження системи корпоративної соціальної відповідальності в практику українських підприємств. *Журнал «Ефективна економіка»*. 2013. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2502>. [фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, Google Scholar] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено особливості впровадження корпоративної соціальної відповідальності в діяльність підприємств України* (0,45 друк. арк.).

12. Іващенко А. І. Теоретичні аспекти розвитку соціально відповідального інвестування в Україні. *Науково-виробничий журнал «Облік і фінанси»*. 2014. № 3(65). С. 90-95. [фахове видання] [Міжнародна наукометрична база EBSCOhost, Index Copernicus, RePEc, РІНЦ, Ulrich's Periodicals Directory, Research Bible, Google Scholar] (0,7 друк. арк.).

13. Іващенко А. І. Аналіз чинників підвищення інвестиційної привабливості економіки України. *Вісник Одеського національного університету*. 2014. Т. 19. Вип. 2/2. С. 81–85. [Фахове видання] (0,6 друк. арк.).

14. Іващенко А. І. Стратегія формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні. *Часопис економічних реформ*. 2015. № 1 (17). С. 15–23. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, РІНЦ, eLibrary.ru] (0,8 друк. арк.).

15. **Іващенко А. І.**, Карнаух А. М. Фінансовий інжиніринг як додаткова складова надходження фінансових ресурсів. *Вісник ВІЕМ*. 2016. № 16. С. 138-144. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index

Copernicus] (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено інноваційний напрям фінансування як фінансовий інжиніринг (0,3 друк. арк.).*

16. **Іващенко А. І.**, Поліщук Є. А., Діба О. М. Перспективи розвитку краудфандингу в Україні як інструменту залучення коштів для підприємств малого та середнього бізнесу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 21. С. 34–39. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, SIS, Google Scholar] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено перспективи розвитку краудфандингу в Україні на основі аналізу існуючих краудфандингових платформ (0,3 друк. арк.).*

17. Ivashchenko A. Using cryptocurrency in the activities of Ukrainian small and medium enterprises in order to improve their investment attractiveness. *Проблеми економіки*. 2016. № 3. С. 267-273. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Ulrichsweb, РИНЦ, Index Copernicus, EBSCOhost, CiteFactor, Advanced Science Index, WorldCat, Google Scholar, Research Bible] (1 друк. арк.).

18. **Ivashchenko A. I.**, Orlova N. S. Comparative analysis of some EU and EU associated countries to identify the phenomenon of business development in post-socialist countries. *Економічний часопис XXI*. 2017. № 163(1-2(1)). Рр. 22-25. [Міжнародна наукометрична база Scopus, Index Copernicus, Ulrich's Periodicals Directory, EBSCOhost, РИНЦ, С.Е.Е.О.Л., ERICH Plus] (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: проведено порівняльний аналіз розвитку бізнесу на основі методики Doing Business та International Business Compass (0,4 друк. арк.).*

19. **Іващенко А. І.**, Литвин І. С. Шляхи удосконалення системи управління грошовими потоками підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 2. С. 51-56. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, SIS, Google Scholar] (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: розроблено рекомендації щодо удосконалення системи управління грошовими потоками на підприємствах України (0,4 друк. арк.).*

20. **Ivashchenko A.** Sybirianska Yu., Polischuk Ye. Information and Communication Platform as a Complex Approach for Solving Information Asymmetry Problems. *CEUR-WS*. Springer. 2017. Рр. 111-127. URL: <http://icteri.org/sites/default/files/ICTERI-2017-Proc-Vol-CEUR-WS-1844.pdf>. [Міжнародна наукометрична база Scopus, Google Scholar, DBLP] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: розроблено концепцію інформаційно-комунікаційної платформи для розвитку МСБ (0,4 друк. арк.).*

21. **Ivashchenko A.**, Sybirianska Yu., Polischuk Ye. Theoretical aspects of implementation of the innovation component evaluating model for small business enterprises. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2017. № 2. С. 160-171. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Web of Science, UlrichswebGlobal Serials Directory, РИНЦ, Index Copernicus, OpenAIRE, WorldCat]. (1 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: запропоновано модель оцінки інноваційної компоненти для підприємств малого бізнесу на основі кількісних критеріїв (0,4 друк. арк.).*

22. **Іващенко А. І.**, Юсупова К. Ф. Фінансова стратегія підприємства: розробка та реалізація в умовах девелоперської компанії. *Економіка і держава*.

2018. № 1. С. 45-49. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Google Scholar, SIS] (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено особливості стратегічного управління для девелоперських компаній (0,4 друк. арк.).*

23. **Іващенко А. І.**, Юсупова Д. Ф. Тенденції розвитку інвестиційного клімату України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 25-31. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Google Scholar, SIS, Index Copernicus, фахове видання] (0,6 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено основні драйвери підвищення рівня інвестиційної привабливості економіки України (0,3 друк. арк.).*

24. Терещенко О. О., **Іващенко А. І.** Сучасний стан і напрями інноваційного розвитку корпоративних фінансів. *Фінанси України*. 2018. № 1. С. 112-124. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Google Scholar, GIF, ResearchBib, SIS, DRJI] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено основні вектори інноваційного розвитку корпоративних фінансів (0,4 друк. арк.).*

25. **Ivashchenko A.**, Polishchuk Ye. Machine learning in estimating of SMEs investment potential in Ukraine. CEUR-WS. Springer. 2018. Pp. 77-93. URL: [http://ceur-ws.org/Vol-2105/10000077.pdf] [Міжнародна наукометрична база Scopus, Google Scholar] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: проаналізовано особливості формування інвестиційного потенціалу суб'єктів МСБ (0,4 друк. арк.).*

26. **Ivashchenko A.**, Polishchuk Ye., Britchenko I. The Ways for Implementation of ICO European Best Practices for SMEs in Ukraine. *Економічний часопис XXI*. 2018. № 169(1-2). С. 67–72. [Міжнародна наукометрична база Scopus, Index Copernicus, Index Copernicus Value, EBSCOhost, Ulrich's Periodical Directory, Central and Eastern European Library, INFOBASE Index, РИНЦ, The European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences] (1 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: проведено кросс-культурний аналіз розвитку ICO в різних країнах, запропоновано шляхи застосування для суб'єктів МСБ в Україні (0,4 друк. арк.).*

27. **Ivashchenko A.**, Britchenko I., Dyba M., Polishchuk Ye., Sybirianska Yu., Vasilishen Yu. Fintech platforms in SME's financing: EU experience and ways of their application in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. Vol. 15. Issue 3. Pp. 83–96. [Міжнародна наукометрична база Scopus, РИНЦ, Google Scholar] (1 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено динамічні тренди розвитку Fintech у бізнесі та основи застосування Fintech платформ для суб'єктів МСБ (0,4 друк. арк.).*

28. Polishchuk Ye., **Ivashchenko A.**, Britchenko I., Shkarlet S. European Smart Specialisation for Ukrainian Regional Development: Path from Creation to Implementation. *Problems and Perspectives in Management*. 2019. Vol. 17. Issue 2. Pp. 376-391. [Міжнародна наукометрична база Scopus, РИНЦ, Google Scholar]. (1,2 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: виявлено роль смарт-спеціалізації у розвитку малого і середнього бізнесу (0,5 друк. арк.).*

29. Polishchuk Ye., **Ivashchenko A.**, Dyba O. SMART-Contracts via Blockchain as the Innovation Tool for SMEs Development. *Ikonomicheski Izsledvania*. 2019. Knyzhka 6. Pp. 39-54. [Міжнародна наукометрична база Scopus, RePEc, EBSCO]. (1 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено основні переваги використання смарт-контрактів у діяльності МСБ (0,4 друк. арк.).*

30. Поліщук Є. А., **Іващенко А. І.** Методика розрахунку ключових показників ефективності (КPI) використання різних фінансово-кредитних інструментів підприємствами МСБ. *Ефективна економіка*. 2019. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=6879> [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, Google Scholar] (1 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: запропоновано кількісні КPI для підприємств МСБ щодо ідентифікації можливостей залучення фінансово-кредитних інструментів (0,5 друк. арк.).*

31. **Ivashchenko A.**, Ostrovska O., Nadzuga O., Vasilishen Yu. Franchising as an alternative way of creation and financial development of SMEs. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 23. P. 58-65. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, Google Scholar] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено тренди розвитку франчайзингу в Україні на прикладі МСБ (0,3 друк. арк.).*

32. **Ivashchenko A.**, Sudak G. Blockchain Technology and Key Features of its Possible Implementation into Ukrainian Tax System. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 24. Pp. 67-71. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Index Copernicus, Google Scholar, фахове видання] (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: визначено напрями застосування блокчейн у системі оптимізації податків для підприємства (0,35 друк. арк.).*

33. Іващенко А. І. Фінансові механізми підтримки малого та середнього бізнесу у період пандемічної кризи: досвід країн Західної Європи. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 2(22). С. 159-168. [Фахове видання] [Міжнародна наукометрична база Google scholar; Index Copernicus; BASE] (0,6 друк. арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

34. Іващенко А. І. Аналіз особливостей застосування методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості в Україні. *Scientific Journal «Scientific letters of Academic society of Michal Baludansky»*. 2016. Vol. 4. № 2. P. 32–37. (0,8 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

35. **Іващенко А. І.**, Русакова Т. В. Аналіз чинників формування інвестиційної привабливості України та шляхи їх удосконалення. *Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія та практика* : зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф., 8-10 листопада 2012 р. / Донецьк : ДонДУУ, 2010. С. 43-45. (0,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: визначено напрями удосконалення інвестиційної привабливості в Україні (0,1 ум. друк. арк.).*

36. **Іващенко А. І.**, Мамонова А. М. Аналіз державних методів регулювання інвестиційної сфери. *Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія та практика* : зб. матер. IV Всеукр. наук.-практ. конф., 8-10 листопада 2012 р. / Донецьк: ДонДУУ, 2012. С. 37-40. (0,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено вплив державного регулювання на інвестиційну привабливість* (0,1 ум. друк. арк.).

37. Іващенко А. І. Інвестиційно-інноваційна діяльність підприємств малого бізнесу: аналіз проблем та перешкод. Інноваційно-інвестиційний та інформаційний вектори інтеграції України у світове господарство : зб. матер. Всеукр. науково-практ. інтернет-конф., 15-17 листопада 2012 р. Донецьк : ДонДУУ, 2012. URL: <https://docs.google.com/file/d/0B4C5GCI6CBEYVzFEQUU1TWtUVjg/edit> (0,1 ум. друк. арк.).

38. Ivashchenko A. Factors of formation of investment climate in Ukraine. *Теоретические и практические аспекты развития современной науки* : зб. матер. I Міжнарод. науково-практ. конф., 12-14 листопада 2012 г. Мюнхен, 2012. С. 27-31. (0,1 ум. друк. арк.).

39. Іващенко А. І. Залучення інвестицій як основа підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни. *Ефективність бізнесу в умовах трансформаційної економіки* : зб. матер. V міжнар. наук.-практ. конф., 31 травня – 2 червня 2012 р. Симферопіль, 2012. С. 45–48. (0,1 ум. друк. арк.).

40. Іващенко А. І. Напрями стратегії розвитку корпоративної соціальної відповідальності. *Політика корпоративної соціальної відповідальності в контексті сталого соціально-економічного розвитку* : зб. матер. I Міжнар. наук.-практ. конф., 5-6 грудня 2013 р. Донецьк : ДонДУУ, 2013. С. 84-86. (0,1 ум. друк. арк.).

41. Іващенко А. І. Розвиток інвестиційного потенціалу регіонів у підвищенні інвестиційної привабливості України. *Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів* : зб. матер. VIII міжнар. наук.-практ. конф. 24-25 жовтня 2013 р. Запоріжжя, 2013. С. 332–334. (0,2 ум. друк. арк.).

42. Іващенко А. І. Шляхи та перспективи активізації інвестиційної діяльності в Україні. *Регіональний розвиток – основа розбудови української держави* : зб. матер. II міжнар. наук.-практ. конф. 9-10 квітня 2013 р. Донецьк : ДонДУУ, 2013. С. 58–62. (0,2 ум. друк. арк.).

43. **Іващенко А. І.**, Дундіна О. К. Розвиток корпоративного управління як ефективного напрямку покращення інвестиційного клімату в Україні. *Формування ефективних фінансових механізмів державного управління економікою України: теорія та практика* : зб. матер. всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. 23 жовтня 2014. Донецьк : ДонДУУ, 2014. С. 80-82. (0,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: визначено напрями удосконалення корпоративного управління в інвестиційному кліматі* (0,1 ум. друк. арк.).

44. Іващенко А. І. Аналіз напрямів регулювання системи інвестування в Україні. *Регіональний розвиток – основа становлення української держави* : зб. матер. III міжнар. наук.-практ. конф. 3-4 квітня 2014 р. Донецьк : ДонДУУ, 2014. С. 44-46. (0,1 ум. друк. арк.).

45. Рудик Н. В., Іващенко А. І. Проблеми фінансування інноваційних проектів малого та середнього бізнесу: державні гарантії та їх значення. *Фінансове забезпечення інноваційних проектів малого та середнього бізнесу: глобальні виклики та українські реалії* : зб. матер. І наук.-практ. конф. 7 грудня 2016. Київ : КНЕУ, 2016. С. 30–33. (0,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено особливості фінансування інновацій у секторі МСБ* (0,1 ум. друк. арк.).

46. Іващенко А. І. Аналіз проблем розвитку малого і середнього підприємництва в Україні. *Формування ефективної моделі розвитку підприємства в умовах ринкової економіки* : зб. матер. міжнар. інтернет-конф. 24-25 листопада 2016. Житомир : ЖДТУ, 2016. С. 70-73. (0,2 ум. друк. арк.).

47. Ivashchenko A. Characteristic features of integral estimation method application of investment attractiveness of agricultural enterprises in Ukraine. *Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи інноваційного розвитку* : зб. матер. І всеукр. наук.-практ. конф. 22 червня 2016. Київ : КНЕУ, 2016. С. 39-42. (0,1 ум. друк. арк.).

48. Іващенко А. І. Аналіз переваг та недоліків застосування методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості агропідприємств в Україні. *Фінансові механізми забезпечення розвитку економіки України в сучасних умовах* : зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. 15 квітня 2016. Київ : КНЕУ, 2016. С. 117-119. (0,2 ум. друк. арк.).

49. Іващенко А. І. О проблемах недофінансування агропромислового комплексу України. *Формування сучасної особистості: вплив освітніх, філософсько-культурних та економічних процесів*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. семінару. 12 лютого 2016 р. Кошице, Словачина, 2016. С. 23-24. (0,1 ум. друк. арк.).

50. Іващенко А. І. Порівняльний аналіз переваг та недоліків застосування bitcoin в розрахункових операціях підприємств МСБ. *Майбутнє банкінгу: сучасні виклики та перспективи розвитку* : зб. матер. II міжнар. наук.-практ. конф. 15 червня 2017 р. Київ : КНЕУ, 2017. С. 90-93. (0,1 ум. друк. арк.).

51. Іващенко А. І. Перспективи застосування Data Science у бізнесі. *Проблеми розвитку потенціалу підприємства в глобальних економічних умовах* : зб. матер. II всеукр. наук.-практ. конф. 23 травня 2017 р. Київ : НАУ, 2017. С. 31–32. (0,1 ум. друк. арк.).

52. Іващенко А. І. Пропозиції щодо удосконалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. *Сучасні економічні системи: стан та перспективи розвитку* : зб. матер. VII міжнар. наук.-практ. конф. 16-17 травня 2017 р. Хмельницький : ХНУ, 2017. С. 22-25. (0,2 ум. друк. арк.).

53. Іващенко А. І. Застосування індексу глобальної конкурентоспроможності в оцінці рівня розвитку малого та середнього бізнесу країни. *Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу* : зб. матер. III міжнар. наук.-практ. конф. 10 листопада 2017 р. Київ : КНЕУ, 2017. С. 155-158. (0,2 ум. друк. арк.).

54. Ivashchenko A. Global Competitive Index in assessment of Ukrainian business environment. *Корпоративні фінанси: проблеми та перспективи*

інноваційного розвитку : зб. матер. I міжнар. наук.-практ. конф. 21 червня 2017 р. Київ : КНЕУ, 2017. С. 27-31. (0,1 ум. друк. арк.).

55. Іващенко А. І. Особливості розвитку бізнес-середовища в Україні. *Фінансова децентралізація та сталий розвиток* : зб. матер. II міжнар. наук. семінар. 23-24 березня 2017 р. Київ : КНЕУ, 2017. С. 134–135. (0,1 ум. друк. арк.).

56. Іващенко А. І. Оцінка розвитку бізнес-середовища в системі показників SME Policy Index. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку* : зб. матер. III всеукр. наук.-практ. конф. 29-30 березня 2018 р. Київ : КНЕУ, 2018. С. 190-192. (0,2 ум. друк. арк.).

57. Ivashchenko A. New paradigm of company creation though commodity-backed blockchain optionю *Second Scientific International Conference on Economics and Management. Proceedings of the conference*. Ljubljana, Slovenia, March 22nd, 2018. Pp. 311-321. URL: https://www.eman-conference.org/uploads/6/5/4/7/65475757/zbornik_eman_2018_final.pdf. (0,7 ум. друк. арк.).

58. Ivashchenko A. I. KPI methodology for assessment of SME readiness to develop and implement innovations. *Innovation management in marketing: modern trends and strategic imperatives*: Proceedings of the International scientific-practical conference. Poznan, Poland, April 12-12th, 2018. Pp. 76-78. (0,2 ум. друк. арк.).

59. Ivashchenko A. Elimination of Regional Disparities in Context of SME Development as the way for Smart Specialization Implementation. *Knowledge based Sustainable Development*: Proceedings of the V International Scientific Conference (ERAZ). Budapest, 22th of May 2019. Pp. 24-26. (0,15 ум. друк. арк.).

60. **Іващенко А.**, Бернацька А. Краудфандинг та краудінвестинг як перспективні форми фінансування малого бізнесу. *Сучасний рух науки* : зб. матеріалів VII Міжнарод. наук.-практ. інтернет-конф., 6-7 липня, 2019 р. Дніпро : ДНУ ім. О. Гончара, 2019. С. 102-106. (0,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено особливості залучення капіталу суб'єктами малого бізнесу шляхом краудінвестингу* (0,1 ум. друк. арк.)

61. **Ivashchenko A.**, Sulyma A. Smart Contract Application: the Way to Improve SME Performance. *Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами* : зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 4 грудня 2019 р. Київ : КНЕУ, 2019. С. 22–24. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/123456789/32162?show=full> (0,2 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: визначено основи вигоди для малого і середнього бізнесу від використання смартконтрактів* (0,1 ум. друк. арк.).

62. **Ivashchenko A.**, Shmatko N. Instrument for SMEs' Promotion to Be Involved into International Trade: Case of Post-Socialist Countries. *Proceedings of the 33rd International Business Information Management Association Conference (IBIMA)*. 10-11 April 2019 / Granada, Spain, 2019. P. 407-420. [Міжнародна наукометрична база Scopus, Web of Science]. (1 ум. друк. арк.). *Особистий внесок авторки: визначено ключову роль експортно-кредитного агентства як інструменту стимулювання експортної діяльності МСБ* (0,5 ум. друк. арк.).

63. Іващенко А. І. Оцінка розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у регіональному контексті. *Адміністративно-територіальні vs економічно-*

просторові кордони регіонів : зб. матер. міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 19-20 березня, 2020 р. Київ: КНЕУ, 2020. С. 332-337. (0,1 ум. друк. арк.).

64. Іващенко А. І. Регіональні диспропорції України за критерієм здійснення капітальних інвестицій. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку* : зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. 29-30 березня, 2020 р. Київ : КНЕУ, 2020. С. 52-54. (0,1 ум. друк. арк.)

**Опубліковані праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації:**

65. **Іващенко А. І.**, Донська Т. О. Аналіз податкових методів регулювання інвестиційної діяльності. *Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія «Економіка»*. 2012. Т. XIII. Вип. 255. С. 125–135. [Фахове видання] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: досліджено податкові аспекти стимулювання інвестиційної діяльності* (0,4 друк. арк.)

66. **Іващенко А. І.**, Чилікін О. І., Солтусенко О. М. Аналіз ефективності державного регулювання банківської сфери в Україні. *Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія «Економіка»*. 2012. Т. XIII. Вип. 248. С. 359-368. [Фахове видання] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: визначено основні чинники регулювання банківського сектору* (0,2 друк. арк.)

67. **Іващенко А. І.**, Перова А. О. Особливості поповнення доходної частини зведеного бюджету України та аналіз ефективності її виконання. *Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія «Економіка»*. 2012. Т. XIII. Вип. 239. С. 131-141. [Фахове видання] (0,8 друк. арк.). *Особистий внесок авторки: проаналізовано ключові напрями бюджетних надходжень* (0,3 друк. арк.).

68. Іващенко А. І. Аналіз інвестиційної привабливості економіки України. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2012. № 6 (69). С. 19–24. [Фахове видання] (0,8 друк. арк.).

69. Іващенко А. І. Роль державного регулювання інвестиційної діяльності в забезпеченні стабільного економічного зростання. *Інноваційна економіка*. 2012. № 11. С. 31–35. [Фахове видання] (0,8 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Іващенко А. І. Фінансово-інвестиційний механізм розвитку малого і середнього бізнесу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальностями 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит та 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Національний університет «Чернігівська політехніка». – Чернігів, 2021.

Дисертаційне дослідження присвячене теоретико-методологічним засадам та розробці науково-методичних і практичних рекомендацій функціонування фінансово-інвестиційного механізму розвитку малого і середнього бізнесу. Уточнено сутність поняття «фінансово-інвестиційний механізм розвитку МСБ». Визначено світові тенденції розвитку традиційних та альтернативних фінансово-інвестиційних інструментів, зокрема FinTech, та запропоновано рекомендації щодо їх регулювання в Україні. Розроблено концепцію фінансово-

інвестиційного механізму розвитку МСБ, яка базується на системному підході, що окреслює можливості нарощення фінансово-інвестиційного потенціалу МСБ. Визначено специфіку криптофандрайзингових інструментів та розроблено теоретичні положення моделі здійснення ІСО. З'ясовано вплив фінансово-інвестиційного потенціалу на додану вартість бізнесу та вказано на необхідність врахування неекономічних чинників, зокрема тінювих фінансових потоків. Надано рекомендації щодо обґрунтування напрямів надання державної фінансової підтримки МСБ в умовах розгортання економічної кризи внаслідок пандемії COVID-19 з огляду на кращі європейські практики. Доведено доцільність використання методології смарт-спеціалізації задля виявлення потенціалу економічного росту МСБ на регіональному рівні. Розроблено варіативність рекомендацій щодо підвищення результативності діяльності національної інноваційної агенції в Україні з метою підвищення рівня підтримки МСБ. Обґрунтовано концептуальні підходи до створення інформаційно-комунікаційного порталу як негрошової форми підтримки МСБ, а також застосування Invest relations та співпраці зі стейкхолдерами, зокрема ЗВО та R&D інституціями з метою розвитку МСБ.

Ключові слова: малий та середній бізнес (МСБ), фінансово-інвестиційний механізм, форми підтримки, фінансово-інвестиційний потенціал, регулювання, фінансово-інвестиційні інструменти та важелі, FinTech, смартспеціалізація.

АННОТАЦІЯ

Ивашенко А. И. Финансово-инвестиционный механизм развития малого и среднего бизнеса. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальностям 08.00.08 – деньги, финансы и кредит и 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Национальный университет «Черниговская политехника». – Чернигов, 2021.

Диссертационное исследование посвящено теоретико-методологическим принципам и разработке научно-методических и практических рекомендаций функционирования финансово-инвестиционного механизма развития малого и среднего бизнеса. Уточнена сущность понятия «финансово-инвестиционный механизм развития МСБ». Определены мировые тенденции развития традиционных и альтернативных финансово-инвестиционных инструментов, в частности FinTech, и предложены рекомендации по их регулированию в Украине. Разработана концепция финансово-инвестиционного механизма развития МСБ, основанная на системном подходе, которая определяет возможности наращивания финансово-инвестиционного потенциала МСБ. Выявлена специфика криптофандрайзинговых инструментов и разработаны теоретические положения модели осуществления ІСО. Определено влияние финансово-инвестиционного потенциала на добавленную стоимость бизнеса и указано на необходимость учета неэкономических факторов, в частности теневых финансовых потоков. Даны рекомендации по обоснованию направлений предоставления государственной финансовой поддержки МСБ в условиях развертывания экономического кризиса в результате пандемии

COVID-19 на основе адаптации лучших европейских практик. Доказана целесообразность использования методологии смарт-специализации для выявления потенциала экономического роста МСБ на региональном уровне. Разработана вариативность рекомендаций по повышению результативности деятельности национального инновационного агентства в Украине с целью повышения уровня поддержки МСБ. Обоснованы концептуальные подходы к созданию информационно-коммуникационного портала как неденежной формы поддержки МСБ, а также применение Invest relations и сотрудничества со стейкхолдерами, в частности ЗВО и R&D институтами с целью развития МСБ.

Ключевые слова: малый и средний бизнес (МСБ), финансово-инвестиционный механизм, формы поддержки, финансово-инвестиционный потенциал, регулирование, финансово-инвестиционные инструменты и рычаги, FinTech, смартспециализация.

SUMMARY

Ivashchenko A. I. Financial and investment mechanism of small and medium-sized enterprises` development. – Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialties 08.00.08 - Money, Finance and Credit and 08.00.03 - Economics and Management of a National Economy. – Chernihiv Polytechnic National University. – Chernihiv, 2021.

The thesis is devoted to theoretical and methodological bases and development of scientific - methodical and practical recommendations of financial and investment mechanism functioning of small and medium-sized enterprises (SME) development. Theoretical approaches to the essence interpretation of the term “financial and investment mechanism of SME development” are generalized, based on which its concept is clarified taking into account both instruments and levers of financial and investment nature, and non-monetary instruments as forms of support. The concept of the financial and investment mechanism of SME development has been developed, which is based on a systematic approach that will help increase the financial and investment potential of SMEs. Identification of such components as levers and tools in which, along with monetary, it is reasonable to use non-monetary; levels (state / regional - budget financing; market - credit and investment financing and internal - self-financing); institutional and infrastructural support (normative-legal, administrative-organizational, information-communication and resource-property); factors of influence (micro- and macro-environment) will contribute to a comprehensive justification for the SME support policy formation and increase the amount of financial and investment resources from both traditional and alternative sources of funding for SMEs.

Traditional and alternative types of SME support in monetary and non-monetary forms are characterized, on the basis of which conceptual approaches to the creation of information and communication portal as a non-monetary form of SME support are substantiated, as well as the use of Invest relations and cooperation with stakeholders, including HEIs and R&D. This concept is based on the synergy of financial and government institutions activities to provide the necessary statistical, analytical, rating and other information needed for business and aims to eliminate

information asymmetry between the business sector, government, financial and educational institutions in terms of data on government instruments, funding sources and their availability, potential investors, potential counterparties and stakeholders. The developed concept of the information and communication portal will minimize the level of business risk for SMEs, improve their access to finance and increase their level of awareness about the potential opportunities to raise capital and the peculiarities of their taxation, accounting, etc. It is proved that smart specialization is a tool for strengthening the potential of SMEs at the regional level in selected priority areas as the result recommendations for adapting this methodology to determine areas of smart specialization taking into account micro-business indicators are developed.

The global development tendencies of traditional and alternative financial and investment instruments, in particular FinTech, are determined and recommendations on their regulation and increase of application efficiency in Ukraine are offered. The specifics of crypto-fundraising instruments are determined and the theoretical provisions of ICO implementation model are developed. The model is presented through a logical sequence of actions aimed at attracting alternative sources of funding for their activities, in particular: 1) the choice of ICO funding types); 2) selection of relevant types of tokens; 3) assessment of potential risks for business. The experience of national innovation agencies as drivers of SME development in the European Union is analyzed and a set of recommendations on the activities of such agency in Ukraine is developed in order to increase the level of support for SMEs.

The financial and investment potential of SMEs in Ukraine and Europe in the sectoral context has been identified, its impact on the business value added is clarified and it is proposed to take into account non-economic factors, in particular shadow financial flows. The toolkit for assessing the financial and investment potential of SMEs by type of economic activity identifies the basic sources of SME investment resources and identifies their level of multiplier effect of growth depending on institutional transformations in the national economy based on indicators of creditworthiness and equity. This approach allows to specify and justify the feasibility of implementing priority measures to intensify investment activities of economic entities in the short term prospective. Recommendations on anti-crisis public administration due to the pandemic crisis based on European best practices are provided and conceptual approaches to improving the financial and investment potential of SMEs are formulated.

Key words: small and medium-sized enterprises (SME), financial and investment mechanism, forms of support, financial and investment potential, regulation, financial and investment instruments and levers, FinTech, smart specialization.